

Robert
SCHUMAN
Pre Európu

Preklad © Veronika Belošovičová
Výtvarná koncepcia © Miroslav Cipár
Predslov © Ján Figel'

Túto knihu financovala Nadácia Roberta Schumana

**FONDATION ROBERT
SCHUMAN**

29, boulevard Raspail • 75007 Paris
Tél. : (33) 01 53 63 83 00 • Fax : (33) 01 53 63 83 01
www.robert-schuman.org

Robert
Schuman
Pre
EURÓPU

predslov

Ján Figel'

Vydavateľstvo Michala Vaška

2002

*S presvedčením, že zjednotenie Európy
predpokladá vedomie spolupatričnosti
a spoluzodpovednosti jej národov,*

*so želaním, aby Slovensko
svojimi postojmi naplňalo
túto výzvu slobodnej doby doma,
v stredoeurópskom regióne
i na kontinente,*

s úctou

venuje

Predslov

Prejavom ducha
zjednotenej Európy
je humanizmus a solidarita

Každý občan Slovenskej republiky, ktorému záleží na dôstojnom postavení jeho krajiny v spoločnej Európe, si zais-
te rád prečíta rozsahom útlý, ale obsahom bohatý odkaz *Otca
zjednotenej Európy* Roberta Schumana.

Osobitne v tomto historickom čase – pred vstupom do
dverí spoločného európskeho domu – potrebuje Slovensko
dobre spoznať myšlienky a princípy pôvodného architekta
tejto stavby. Zároveň tiež po prvýraz v dejinách máme už
dnes možnosť zúčastniť sa na príprave budúcich reforiem roz-
šíreného domu, širšieho spoločenstva štátov Európy. Ak chce-
me dobre zvládnuť adaptáciu stavby, treba dobre poznať jej
základy.

Sledovať myšlienky Roberta Schumana znamená spoznávať
postoje a víziu – podľa Waltera Hallsteina, bývalého nemecké-
ho ministra zahraničných vecí a predsedu Komisie EHS – „*snád’
najgrandióznejšieho diela medzi štátnikmi našej doby, kto-
rým je praktická a konkrétna realizácia veľkolepého projek-
tu politickej jednoty v Európe len pár rokov po skončení
najväčšej vojny aká kedy devastovala Európu*“.

Robert Schuman bol humanista a pragmatický vizionár. Ako hlboko veriaci politik a právnik uznával, že nad pozitívnym právom stojí právo prirodzené, že dejiny majú svoj zmysel a že cieľom i kritériom nášho konania musí byť ochrana a dôstojnosť života každej osoby. Dimenzia osobnej, regionálnej, národnej a európskej identity u neho neboli v konflikte, ale doplňali sa univerzálnym chápaním človeka. Bývalý predseda francúzskej vlády o ňom povedal, že „*v najväčšej miere mal dve základné vlastnosti, ktoré charakterizujú štátnika: videl veľký obraz a díval sa do ďaleka; bol tvorcom budúcnosti*“. Aj preto bol Schuman schopný byť mimoriadnym nástrojom realizácie zámerov, ktoré jeho aj nás presahujú. Konkrétne a natrvalo prispel novej kvalite vzťahov a života v regióne rodného Lotrinska, vo svojej vlasti, ale aj ďaleko za jej hranicami.

Schuman pre Francúzsko

Keď som sa pred časom rozprával s jedným súputníkom Schumana v Paríži, povedal mi, že Schuman chcel *Francúzsko pre Európu*. A dal Francúzsku Európu: dal mu dôležité miesto v nej a prospech pokoja a rozvoja. Svojmu milovanému Lotrinsku a Francúzsku, vďaka dobrému vzdelaniu a trvalému úsiliu rozvíjať spoločné dobro, Schuman významne pomohol prekonávať traumy konfliktnej minulosti už v medzivojnovom období. V rokoch 1919-24 mal ako poslanec národného parlamentu podstatný podiel na prijatí balíka legislatívy nazvanej aj 'Lex Schuman'. Jej cieľom bolo zbližiť staršiu francúzsku a predvojnovú nemeckú legislatívu Alsaska a Lotrinska s ostatným Francúzskom. Bol to najväčší akt práv-

neho zjednotenia do tých čias, a navyše, uskutočnený so súhlasom dotknutého obyvateľstva. Riešenie zabezpečilo úctu k miestnym tradíciám a jednotu s metropolitným Francúzskom. Kľúčová právna filozofia bola tá istá, akú neskôr uplatnil pri založení EÚ.

Počas II. svetovej vojny bol prvým francúzskym poslancom, ktorého nacisti zatkli. Neskôr po úteku pokračoval v odboji, územie Francúzska neopustil. Po vojne v roku 1946 bol tento kresťanský demokrat požiadaný, aby dal do poriadku rozvrátený finančný sektor štátu ako minister financií. Podarilo sa vytvoriť základ pre zdravý, bezprecedentný rast. V novembri 1947 sa stal predsedom vlády. V apríli 1948 Schuman podpisuje účasť Francúzska v Marshallovom pláne. Organizácia pre jeho koordináciu bola zriadená v Paríži (dnes OECD). V júli po demisii svojej vlády sa stal ministrom zahraničných vecí a zostal ním počas deviatich vlád do r. 1953. Schumanova tzv. Európska iniciatíva, zameraná na založenie Rady Európy, bola napriek opozícii úspešne zavŕšená 5. mája 1949. Vznikla organizácia, ktorá nemala precedens a položila základ pre najširšiu európsku spoluprácu. Podmienkou členstva bude vláda zákona a úcta voči ľudským právam. Ministri zakladateľských štátov odsúhlasili prípravu Konvencie o ľudských právach. Schuman dbal aj o charakter celosvetových vzťahov. Ako minister zahraničných vecí jednej z ôsmich krajín, ktorej zástupcovia zasadali v návrhovej komisii pre prípravu Všeobecnej deklarácie ľudských práv OSN, zaistil silný kresťansko-demokratický vplyv na charakter tohto významného dokumentu, dôležitého pre ďalší vývoj a ochranu ľudských práv vo svete.

Schuman sa usiloval aj o novú bezpečnosť pre svoju krajinu. V apríli 1949 vo Washingtone podpisuje založenie Severoatlantickej aliancie. Sídlo jej centrály sa má stať Paríž. V októbri Plévenova vláda schválila plán na vytvorenie Európskeho obranného spoločenstva (EDC).

Iní francúzski politici, ktorí boli so Schumanom často v spore, rozmýšľali opačne: podľa paradigmy *Európa pre Francúzsko*. Výsledkom bolo neskôršie odmietnutie Plévenovho plánu samotným francúzskym parlamentom, dlhoročné blokovanie vstupu Veľkej Británie do Európskych spoločenstiev, vystúpenie Francúzska z NATO, presun sídla aliancie do Bruselu. Po desaťročiach sa Francúzsko do aliancie vrátilo a v roku 1999 prišlo v Saint Malo spolu s Veľkou Britániou (prezident J. Chirac a premiér T. Blair) s obnovenou iniciatívou na vytvorenie Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky ako súčasť EÚ do roku 2003. Ako Robert Schuman prorocky jasne predvídal a včas navrhoval potrebné riešenia ukazujú samotné čerstvé francúzske a európske dejiny.

Paul Henri Spaak, Schumanov kolega vo funkcii belgického ministra zahraničných vecí, Schumana veľmi presne opísal: *„Zdal sa byť hanblivým, bojazlivým, ... nikdy nevyhľadával okázalosť, nechcel nariaďovať, a predsa, keď bol pri zodpovednosti a pri moci, Francúzsko bolo skutočne na čele Európy a veľká myšlienka spoločnej Európy skutočne napredovala...“*

Schuman pre Európu

Myšlienky zjednotenia majú v Európe dávnu históriu. Ale až tie Schumanove, založené na silnom duchovnom presvedčení a na zmierení medzi národmi, na medzinárodnoprávných nástrojoch a na vytvorení komunitárnych, nadnárodných inštitúcií sa ujali. Text Deklarácie o vytvorení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ, ktorý Schuman zverejnil 9. mája 1950, bol revolučný z viacerých dôvodov. Francúzska vláda navrhuje podriaďiť celú produkciu uhlia a ocele spoločnému Vysokému úradu, organizácii, ktorá je otvorená pre účasť iných európskych národov. Tým sa vytvoria základy pre ekonomický rozvoj a pre prvú etapu európskej federácie. Solidarita vo výrobe bude mať za následok, že akákoľvek vojna medzi Francúzskom a Nemeckom sa stane nielen nemysliteľnou, ale i prakticky nemožnou. Išlo nie o koordináciu, ale o integráciu! Plán bol otvorený pre všetkých. S nemeckým kancelárom Konradom Adenauerom bolo dohodnuté priame spojenie ešte počas prestávky v rokovaní Bidaultovej vlády. Ten reagoval okamžite pozitívne. Dlho o tom sníval podobne ako Schuman. Viackrát predtým konzultovali spoločné kroky. Neskôr o tom napísal, že 9. máj 1950 bol najšťastnejším dňom v jeho živote. Deň predtým konzultoval Schuman svoj plán s jediným zahraničným politikom – Deanom Achesonom, ministrom zahraničných vecí USA. Acheson o tom v pamätiach hovoril ako o „*dych vyrážajúcom kroku k zjednoteniu západnej Európy, ktorý v prvej chvíli ani nedokázal pochopiť*“. Reakcie na plán boli prekvapujúce a pozitívne. Okrem komunistov, ktorí ho cez denník *l'Humanité* označili za „*novú zradu, nový krok k vojne*“.

Veľa významných udalostí z hľadiska realizácie Schumanovej predstavy zjednotenej Európy nasledovalo v 50-tych rokoch. Bolo to predovšetkým založenie nielen Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ (ESUO), ale aj Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS) a EURATOM-u. Ešte jednu udalosť chcem spomenúť osobitne. Dňa 4. novembra 1950 Schuman podpísal v Ríme Európsky dohovor o ľudských právach a základných slobodách. Tento chráni práva občanov pre prípad, že sa im tejto ochrany nedostane na vnútroštátnej úrovni súdnictva. Jedným z dodatkových protokolov sa stal zákaz trestu smrti, ktorý je dnes celoeurópskym pravidlom. Toto nówum, unikátne vo svete, vytvorilo základ pre spoločné chápanie a výklad dohovorom definovaných ľudských práv s povinnou jurisdikciou Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) v Štrasburgu. V jednom bode Schuman striktnie odmietal akékoľvek intervencie Spoločenstva: *„Nadnárodná úroveň by nemala byť aplikovaná v kultúrnej sfére, ktorá rešpektuje všetky rozličné črty.“*

Za celoživotné zásluhy o mierové zjednotenie na kontinente, ktorý bol dlhé stáročia zatemnený vojnami, udelil Európsky parlament jednomyselne R. Schumanovi titul *„Otec Európy“*. Žiadnemu inému politikovi sa tejto cti nedostalo.

Schuman nebol byrokratom. Jeho politická akcia bola určená analýzou reality, možností a povinností. Charakter a pravý zmysel myšlienok, slov a skutkov poznáme po ich ovocí. Schumanov projekt nielen žije, ale priniesol pre západnú Európu doteraz takmer šesť desaťročí mieru. To je najdlhšie obdobie bez vojny za dve tisícročia histórie! Pre zúčastnené štáty a ich okolie bol projekt požehnaním. Priniesol zmie-

renie a pokoj i následný rozvoj. Schumanov projekt žije a šíri sa ďalej. Z pôvodného spoločenstva šiestich je dnes úspešná pätnásťka. Dvanásť štátov – medzi nimi aj Slovensko - rokuje o pripojení sa v nadchádzajúcich rokoch. Kandiduje aj Turecko. Cez intenzívnu spoluprácu majú s úniou stále bližšie vzťahy Nórsko, ba i Švajčiarsko. Štáty juhovýchodnej Európy, osamostatnené po rozpade bývalej Juhoslávie vytvárajú už vyše roka pridružené, asociované členstvo s úniou. Dohody o spolupráci a strategickom partnerstve s EÚ majú štáty východnej Európy, ale aj z iných kontinentov, medzi nimi osobitne USA a Kanada. V roku 2000 sa uskutočnil prvý Euro-africký summit.

Schumanova výzva sa realizuje. Európa vzala svoj osud do svojich rúk a stáva sa globálnym aktérom. Je najväčším hospodárskym blokom a jednotným trhom na svete. Je najväčším donorom rozvojovej pomoci vo svete.

História nás však jasne učí, že je nebezpečné byť súčasne bohatý a slabý. Bohatstvo priťahuje závisť, slabosť priťahuje agresiu. Teroristi a zločinci sa málokedy navzájom ohrozujú. Ohrozujú tých, ktorí nie sú pripravení. Preto Európa nemôže zostať obrom na hlinených nohách. Potrebuje viac schopnosti konať vo veciach bezpečnosti a obrany. Eliminácia hraníc medzi štátmi musí znamenať efektívnejšiu spoluprácu orgánov vnútra a justície. Za úvahu stojí aj spoločné zabezpečenie ochrany vonkajšej schengenskej hranice spoločenstva, ktoré slúži záujmom všetkých členov. Z hľadiska prevencie a riešenia konfliktov potrebuje zjednotená Európa schopnosť konať viac ex-ante než ex-post. Schopnosť konať v zhode a rýchlo mohla na začiatku 90-tych rokov priniesť prevenciu pred tra-

gédiami militantného nacionalizmu a etnických čistiek v bývalej Juhoslávii. Väčší mierotvorný potenciál Európy by bol určite príspevkom pre stabilitu a pokoj vo svete, osobitne v ohniskách napätí, kríz a konfliktov.

Ak chce byť Európa mocnosťou – nie superštátom – musia sa Európania stotožniť s myšlienkou jej zjednotenia. Európa – to nie je geografia, to je politická idea postupne pretváraná do reality. Konštrukciu tvoria spoločné inštitúcie, zmluvy a *acquis communautaire*. Ale základy v hĺbke – to sú osvedčené hodnoty ľudského spoločenstva. Iba cez túto jednotu hodnôt a princípov je možné trvalé porozumenie a ďalší rozmach spoločného domu, napriek rôznym úradným jazykom, medzi ktoré sa chce zaradiť aj slovenčina, čeština, maďarčina, poľština a ďalšie. Ak by sa zo spoločného domu vytrácala hodnotová, duchovná jednota, začne pripomínať biblickú vežu v Babylone. Stotožnenie sa s ideou spoločnej Európy je zároveň osvojením si práva na Európu! O vstupe má teda rozhodnúť kandidátska krajina naplnením kritérií pre členstvo. Podmieňovanie vstupu prídavnými (napríklad bilaterálnymi) požiadavkami zo strany tých, ktorí už členmi sú, nie je v súlade so Schumanovým plánom, ani s duchom zjednotenej Európy.

Schuman pre postkomunistickú Európu

V januári 1959 prorocký Otec Európy povedal trom mladým poslancom EP v Štrasburgu, že pád komunistického systému a jeho mocenskej štruktúry určite nastane do konca storočia. „*Ja sa už toho asi nedožijem, ale vy by ste sa mali*“,

povedal im. Mladí politici boli skôr vyrušení, než presvedčení jeho úvahou. Sovietsky zväz bol totiž na vrchole moci. V roku 1957 prekvapil celý svet vypustením prvého umelého satelitu – Sputnika. Odborníci vedeli, že kto zadomínuje vo vesmíre, môže dominovať aj na zemeguli.

Schuman pri inej príležitosti hovoril o tom, že „*musíme vytvoriť Európu nielen v záujme slobodných národov, ale aj pre uvítanie národov z Východu, ktoré po uvoľnení z útľaku, ktorému sú vystavené, nás požiadajú o prijatie a o našu morálnu podporu... Považujeme za integrálnu časť živej Európy všetkých, ktorí si želajú pripojiť sa k nám vo vytvorenom Spoločenstve. Vzdávame úctu ich odvahe a ich vernosti, ako aj ich utrpeniu a obetiam.*“ Michail Gorbačov rád používal výraz *spoločný európsky dom*. Pred ním ho do medzinárodných vzťahov vniesol Robert Schuman.

Som presvedčený, že tucet rokov od pádu Berlínskeho múra a železnej opony je dostatočne dlhá doba nielen na vzájomné spoznanie sa predtým rozdelených národov. Je predovšetkým dosť dlhá na to, aby sme spoločne pochopili, že rozšírenie EÚ nie je akýmsi milosrdenstvom Západu voči Východu. Rozšírenie EÚ je predovšetkým a na prvom mieste krokom k znovuzjednoteniu Európy. A národy stredovýchodnej Európy k tejto možnosti prispeli desaťročiami utrpenia a odporu proti komunizmu i voči jeho záverečnej podobe – proti militantnému nacionalizmu. A že k novej nádeji pre Európu prispeli tieto národy zásadným spôsobom. Za všetkých len jedna výnimočná osobnosť – Ján Pavol II., po prvýraz pápež slovanského pôvodu, povzbudil milióny ľudí k nádeji na slobodu a k ceste solidarity.

Integračný proces nie je teda problém per se, sám osebe. Integrácia je nástrojom na riešenie problémov, ktoré v Európe máme – v bezpečnosti, ekonomike, v životnom prostredí. Vráťane problému poslednej rozdelenej krajiny – Cypru, s rozdeleným hlavným mestom Nikózia. Nedostatok porozumenia a politickej vôle pre jednotu, zväčšovanie rozsahu predbežných podmienok v Európe túto jednotu oslabuje a vzdialuje.

Schuman pre nás

Ak má byť spoločenstvo, ktoré vzišlo zo Schumanovho plánu, životaschopným, musí čerpať z koreňov, na ktorých vyrástlo. Robert Schuman ich odkázal nám všetkým v malej vzácnej knižke *Pour l'Europe – Pre Európu*, ktorá tvorí jeho morálny a duchovný testament. Hovorí o budúcom poslaní Európy vo svete. Je to poslanie náročné, hodné tých najskvelejších stránok európskej minulosti. Odkaz sa dá rozdeliť do štyroch téz:

- *Európa musí byť vládkyňou svojho osudu.*
- *Európa, kolíska demokracie, sa musí stať aj jej strážkyňou.*
- *Európa sa musí znovu stať vodkyňou humanizmu.*
- *Zjednotená Európa je predzvesťou všeobecnej solidarity v budúcnosti.*

Prejavom ducha zjednotenej Európy je humanizmus a solidarita. Humanizmus je zmyslom spoločenstva národov, ktoré nás vedie k univerzálnemu ľudstvu. Solidarita väčších s men-

šími, silnejších so slabšími, bohatších s chudobnejšími, solidarita človeka s človekom je tým tmelom, ktorý drží pohromade ľudské i medzinárodné spoločenstvo a robí ho silným. Ak sa bude spomedzi nás vytrácať solidarita, ak bude len frakčnou či etnickou, bude sa vytrácať duch kresťanskej kultúry, z ktorého čerpali aj zakladatelia zjednotenej Európy.

Som presvedčený, že najväčšou skúškou solidarity v EÚ a najrozsiahlejšou nepriamou zmenou únie bude vstup veľkej skupiny kandidátskych krajín. Z pätnástich bude v tomto desaťročí zrejme 27 a o generáciu neskôr možno až takmer 40 členských štátov.

Je dobré, ak sa deťom zanecháva pozitívne dedičstvo. Máme historickú príležitosť naplňať slobodne svoje osudy v zjednotenej Európe alebo mimo nej. Máme zodpovednosť za to, ako s touto príležitosťou naložíme, aké dedičstvo zanecháme generáciám 21. storočia. Všetkým, ktorí chcú reformovať spoločný dom, treba poznať duchovné a politické poslanstvo Otca Európy.

Európos znamená kto vidí dobre, kto vidí ďaleko. Ak chce Európa a jej národy vidieť svoj i celkový svetový jasný obraz i vidieť do dialky svojej budúcnosti, potrebuje ducha, ktorého prejavom je integrálny humanizmus a všeobecná solidarita. Rozdelená Európa exportovala do celého medzinárodného okolia svetové vojny, totalitné ideológie fašizmu a komunizmu, imperiálny kolonializmus. Schumanovým projektom zjednotená Európa môže a má byť zdrojom novej nádeje pre seba i pre svet.

Akože lepšie zakončiť úvod k odkazu Roberta Schumana, než jeho vlastnými slovami, ktoré sú jadrom jeho aktuálneho, nadčasového posolstva: *„Nech myšlienka zmierenej Európy, zjednotenej a silnej, je príkazom pre mladé generácie, aby slúžili ľudstvu, konečne oslobodenému od nenávisti a strachu, ktoré sa po dlhom rozdelení znovu priúča kresťanskému bratstvu.“*

Ján Figel'

Úvod

Po štyridsiatich rokoch parlamentného života, v samote na dôchodku, keď ma vek a choroba prinútili opustiť politickú činnosť, znovu som si našiel a prečítal poznámky a písomnosti, ktoré sa mi počas toho obdobia pomaly nahromadili. Títo svedkovia, zabudnutí v ohni každodenného boja, mi umožnili znovu si pripomenúť beh udalostí vo svetle získanej skúsenosti.

Uvedomujem si, že som mal to neľahké privilégium – aktívnu účasť na verejnom živote svojej krajiny v obzvlášť pohnutom období jej dejín a ťaživú zodpovednosť niekoľko rokov orientovať jej zahraničnú politiku. Začalo sa to Modrým parlamentom¹ v roku 1919, nadšením zo znovu-nájdenej vlasti, cez temné hodiny v roku 1940 a radosť z oslobodenia, až po dramatické udalosti v Alžírsku s ich dôsledkami.

¹Modrý parlament (Chambre bleu horizon) – komora poslancov, pomenovaná takto po víťazstve pravicovej národnej strany Bloc national, ktorá získala vo voľbách viac ako dve tretiny kresiel (poznámka prekladateľa).

Nemám však v úmysle vyvolávať osobné spomienky. Zbierka „pamätí“, ktorá by vyšla po iných podobných slávných dielach, by pravdepodobne neprinesla nič nové, čo by mohlo vzbudiť láskavý záujem čitateľov.

Myslím si však, že úvahy politika, ak vyústia do naliehavej výzvy za budovanie spoločnej Európy, majú hodnotu odkazu. Je to najmä vtedy, ak bolo hlavnou úlohou politika pozorovať existujúce vzťahy medzi ľuďmi ako členmi spoločenstva a vzťahy medzi samotnými spoločenstvami, uplývať na tieto vzťahy a viesť ich k vzájomnému pochopeniu a spolupráci. S týmto cieľom som na nasledujúcich stranách zhromaždil najdôležitejšie myšlienky pochádzajúce z rôznych poznámok, konferencií, novinových článkov, prejavov v parlamente atď. Odzrkadľujú moju politickú činnosť a angažovanie sa v prospech zjednotenej Európy.

Nechcem sem vnášať ducha polemiky ani neistoty príslušného okamihu. Chcem však svedčiť len o svojom neochvejnom presvedčení.

V čase, keď v rozpätí jednej generácie vznikli konflikty dovtedy nebývalého násillia a rozsahu, keď hrozba vojny stále osudovo ťažila celé ľudstvo a novoobjavené prostriedky deštrukcie dávali budúcemu krvipreliievaniu charakter nie merania síl, ale hromadnej samovraždy, uvedomili sme si, že prichádzame na križovatku.

Bolo treba zvoliť si smer a rozhodnúť sa, nehľadiac na dôsledky.

Francúzska vláda vo svojej slávnostnej Deklarácii 9. mája 1950 si zvolila Európu. Európu zachránenú od Hitlera vďaka neskrotnej energii Winstona Churchilla, zachránenú od komunizmu predvídavuou iniciatívou G. Marshalla, oslobodenú od bratovražedných a nezmyselných bojov, Európu, ktorá odhodlane nastúpila na cestu zjednotenia a je zárukou prosperity, bezpečnosti a mieru.

Tvrdé príučky z dejín ma naučili, ako obyvateľa pohraničnej oblasti, nedôverovať unáhleným improvizáciám a príliš ambicióznym plánom. Zároveň ma však naučili, že je dôležité, aby sme pevne vytrvali a stáli si za svojím, ak nás objektívne a zrelo premyslené rozhodnutie, založené na reálnych faktoch, vedie k novým, ba až revolučným iniciatívam, i keď tieto iniciatívy narážajú na zavedené zvyklosti, na stáročné nezmieriteľné protirečenia a dlhoročné rutiny.

Európa sa nezrodí za deň, ani bez boja. Nič trváce nevzniká ľahko. A predsa už vykročila na cestu. K Európskemu spoločenstvu uhlia a ocele sa pridal Spoločný trh a Euratom. Ale predovšetkým, okrem inštitúcií, sa ako odpoveď na hlbokú túžbu národov zakorenil duch európskej solidarity.

Táto myšlienka „Európy“ odhalí všetkým spoločné základy našej civilizácie a vytvorí putá podobné tým, na základe ktorých vznikli kedysi naše vlasti. Bude silou, ktorá zlomí všetky prekážky.

Schuman

Text tejto knihy je výberom – bez podstatných zmien formy a obsahu – z veľkého množstva zápiskov každého druhu. Je zoskupený podľa myšlienkového poriadku a niekedy nebolo možné vyhnúť sa nedostatku nadväznosti, za čo sa čitateľovi ospravedlňujem.

Chcel by som vyjadriť vďaku pánovi Thomasovi Schreiberovi, slečne De Lajarteovej a mojim spolupracovníkom Jeanovi-Pierrovi Pensaovi a Henrymu Beyerovi za vzácnu pomoc, ktorú mi preukázali.

R. S.

I

Rozdrobenosť Európy
sa stala nezmyselným prežitkom

Politické hranice sa zrodili v dôsledku úctyhodného historického a etnického vývoja a sú výsledkom dlhodobého úsilia o národné zjednotenie; nepomýšľame ich vymazať. V predchádzajúcich obdobiach sa často presúvali násilnými dobytelskými výbojmi alebo manželstvami z rozumu. Dnes ich stačí spochybníť. Naše hranice v Európe by mali byť čoraz menšou prekážkou pri výmene myšlienok, osôb a hmotného majetku. Zmysel pre solidaritu medzi národmi prevládne nad odteraz prekonaným nacionalizmom, ktorému štát vďačí za tradíciu a pevnú vnútornú štruktúru. Na týchto starých základoch treba vybudovať nové poschodie. Na národné vrstvy položiť nadnárodné. Nevznikne nijaké popieranie slávnej minulosti, ale nový rozmach národných síl, ktoré budú jednotne slúžiť nadnárodnému spoločenstvu.

Takýto ideál je skutočne francúzsky. Je v súlade s duchom národa, ktorý napriek svojim nesmiernym rôznorodým osobitostiam vždy smeroval k univerzalizmu.

Nejde tu o splynutie štátov a utvorenie superštátu. Naše európske štáty sú historickou skutočnosťou a bolo by psycho-

logicky nemožné ich vymazať. Ich rôznorodosť je dokonca veľmi šťastnou skutočnosťou, a preto nechceme vyrovnávať rozdiely, ani ich urobiť rovnakými.

Potrebná je však jednota, súdržnosť, koordinácia... Z politického hľadiska by mala trvalá a organizovaná dohoda, nastolená medzi rôznymi krajinami, umožniť zmierenie rozdelenej Európy. Len spolupráca a blahobyť, ktoré chceme dosiahnuť, môžu viesť k porozumeniu medzi susednými krajinami.

Európa nesmie byť sférou vplyvu a vykorisťovania, vyhradenou akejkoľvek nadvláde, či už politickej, vojenskej alebo ekonomickej. Aby Európa mohla skutočne existovať, musí byť spravovaná princípom rovnosti práv a povinností pre všetky združené krajiny.

Demokratický zákon väčšiny prijatý slobodne a za vopred stanovených podmienok, ktorý sa bude týkať podstatných problémov spoločného záujmu, bude v konečnom dôsledku menej pokorujúci ako rozhodnutia nanútené právom silnejšieho.

Takáto Európa nie je namierená proti nikomu, nemá nijaký agresívny zámer, nijaký egoistický alebo imperialistický charakter ani vo svojom vnútri, ani vzhľadom na ostatné krajiny. Oстане otvorená pre každého, kto sa k nej bude chcieť pripojiť.

Zmyslom jej existencie je solidarita a medzinárodná spolupráca, rozumné usporiadanie sveta, v ktorom bude tvoriť podstatnú časť.

Ku kladom Európy patrí i fakt, že môže účinne a okamžite prispieť k riešeniu potrieb ľudstva a dať odpoveď na nové úsilie národov.

Ide teda o mierovú záležitosť.

Naozajstný európsky duch znamená uvedomenie si skutočností, možností a povinností, pred ktoré sme všetci postavení, odhliadnuc od hraníc, našich protikladov a našej zatrpknutosti.

Nacionalizmus druhého nemôžeme chcieť vyvrátiť naším vlastným nacionalizmom. Nacionalistickú vlnu môže zažehnať len konštruktívna a spoločná politika, v ktorej každý nájde, vďaka efektívnej solidarite záujmov a úsilia, svoje miesto. Všetkým ľuďom dobrej vôle budeme musieť dokázať, že takto spojené záujmy nie sú nezlučiteľné tak, ako je to v prípade nacionalizmov, ktoré existujú vedľa seba, alebo sú v protiklade. Je pravdou, že záujmy vzájomne od seba závisia a môžu byť uspokojené len vtedy, keď sa spoja všetky zdroje.

Je potrebné, aby každého preniklo presvedčenie, že sa navzájom potrebujeme bez rozdielu postavenia a moci, ktorú máme. Naše prostriedky nie sú už na úrovni našich potrieb. Je to trpká pravda, ktorú nemáme právo zakrývať. Nie je ponižujúce priznať si túto zmenu situácie. Naše odmietnutie podriaďiť sa tomu, by bolo znakom nebezpečnej a nemiestnej pýchy.

Izolácia sa stala znakom nielen slabosti, ale i úpadku.

Francúzsko sa v roku 1789 stalo priekopníkom nového spoločenského zriadenia, ktoré oslobodilo jednotlivca i politiku. Jeho vojaci šíрили víťazstvo slobody, o ktorej sa hovorilo a ešte stále sa hovorí, podobne ako aj o výbere jej postupov, často tvrdých a násilných, ktoré však otvárajú rozhodujúcu etapu pre rozvoj ľudskej osobnosti.

V roku 1950 Francúzsko opäť vystúpilo ako apoštol nového ideálu, ktorý je revolučný svojou koncepciou a dôsledkami, ale náplňou je mierový. Tento ideál nespochybňoval nezávislosť ani neutralitu blízkeho.

Je pravdou, že sme sa naučili – jedni i druhí – nedôverovať nijakej propagande, ktorá je súčasťou formou nepriateľských a deštruktívnych vpádov do našich najcennejších tradícií. Naše idey však prekonali všetky bariéry, nie aby ich zákerne zničili, ale aby sa vystavili kritike, spoznali názor iného a vyžiadali si priateľské rady a skúsenosti.

Európska politika v našom duchu nie je v nijakom prípade v rozpore s myšlienkou vlastenectva každého z nás. Prvé ľudské spoločenstvá v primitívnych kmeňoch sa pred tisícmi rokmi formovali mimo rodiny, avšak na jej základe. Neskôr sa k nim postupne pridávali obce, rozvinutejšie mestá a nikomu nezišlo na um obviňovať tento vývoj z poškodenia úlohy rodiny. Takto je to i v prípade nadnárodnej organizácie, ktorá presahuje národ, nie aby ho zmenšila alebo pohltila, ale aby mu vytvorila širšie pole pôsobnosti. Národ má poslanie nielen voči svojim vlastným príslušníkom, ale i voči ostatným národom. Nemôže sa obmedziť len na prvú z týchto úloh.

Pokiaľ však národ nezdokonalí svoju štruktúru a vnútornú jednotu, pokiaľ bude ohrozovaná jeho existencia a nezávislosť a pokiaľ sa jeho susedia budú správať ako jeho rivali a odporcovia, dovtedy bude nacionalizmus a vlastenecký ošial tvoriť jadro občianskej povinnosti. Následkom toho, tak ako to často v ľudských záležitostiach býva, cnosť sa mení na chyby, a to, čo bolo legitímnym reflexom obrany a záchrany, sa stáva zdrojom konfliktov a neistoty. Znovu to potvrdzuje relativitu pozemských hodnôt.

Po dvoch svetových vojnách sme nakoniec uznali, že najlepšou garanciou pre národ už nie je jeho honosná izolácia, ani jeho akákoľvek silná vlastná moc, ale solidarita národov, ktoré akceptujú spoločné úlohy v spoločnom záujme a ktoré spája ten istý duch.

Politickú inšpiráciu už nehľadáme u Maurica Barresa¹ ani u Dérouléda².

¹ Maurice Barres (1862 – 1923) francúzsky politik a spisovateľ. Vo svojich dielach najskôr oslavoval „kult ega“ (Sous l'oeil de Barbares, 1888), neskôr vyzdvihoval morálne hodnoty nacionalizmu (Les Déracinés, 1897, Colette Baudoche, 1909) (poznámka prekladateľa).

² Paul Dérouléde (1846 – 1914) francúzsky politik a spisovateľ, autor nacionalistických básní, volajúcich po odplate Chants du soldat (1872). Založil Ligu patriotov (1882). Bol odsúdený do vyhnanstva (1900 – 1905), pretože pripravoval štátny prevrat (poznámka prekladateľa).

Národné sa rozširuje na nadnárodné. Cieľom európskej politiky je vytvoriť pre slobodné európske národy organickú štruktúru, schopnú skoncovať s anarchiou, proti ktorej bojujú a sú bezmocné, pretože nie sú schopné vlastnými silami čeliť takýmto obrovským problémom.

Až do druhej svetovej vojny sa ich spolupráca prejavovala najmä formou spojeneckých dohôd. Tieto krátkodobé pominuteľné útvary vznikali a zanikali podľa ambícií a hnevu. Aliancie za alebo proti Rakúsku Márie Terézie, proti Prusku Fridricha II. alebo Francúzsku Napoleona I., aliancie uzatvorené s cieľom pripraviť a postupnými vojnami uskutočniť nemecké alebo talianske zjednotenie, aliancie, ktoré mali menej vznešený cieľ – rozdeliť si Poľsko, tento nešťastný a počas dvoch storočí roztrieštený národ, až po zvrátené nemecko-sovietske spojenectvo z augusta 1939, ktoré bolo posledným a najcynickejším príkladom takýchto dohôd pochybného úspechu.

Samozrejme, že takto sa Európa budovať nedá. A už vôbec nie v čase, keď toto násilné územné súperenie bolo nahradené vytvorením blokov satelitných krajín, spútaných politicky, ekonomicky a duchovne, a keď sa k tichu cintorínov pridali hrôzy koncentračných táborov.

Konstruktívna a záväzná úloha Európy spočíva bezpochyby v záruke kolektívnej bezpečnosti proti akejkoľvek agresii. Tak ako mier, i bezpečnosť sa stala nedeliteľnou. Je podmienkou dvoch cieľov súčasného demokratického štátu – slobody a blahobytu. Brániť Európu však ešte neznamená budovať ju. Okrem nevyhnutnej bezpečnosti zostáva ešte mnoho ďalších spoločných úloh, ktoré presahujú rámec národa.

Môžeme potvrdiť, že všetky veľké problémy sužujúce krajiny, ktoré práve skončili vojnu, nadobudli medzinárodný charakter a vymykajú sa z politickej autonómie i tých najmocnejších štátov.

Zásobovanie základnými surovinami, otázky týkajúce sa pracovnej sily a nezamestnanosti, páľčivý problém utečencov a emigrantov, preľudnenosť, modernizácia priemyselného a poľnohospodárskeho zariadenia, medzinárodné výmeny, osud národnej meny, opakujúce sa krízy spôsobené nedostatkom a nadvýrobou – to všetko sú príklady svedčiacie o tom, že nie je možné vytvoriť v nijakej oblasti nič efektívne a trvácne, ak sú možnosti štátov zredukované iba na svoje vlastné zdroje. Sebestačnosť, ktorá umožnila Hitlerovi pripraviť vojnu, je dnes prakticky nemožná.

Čím je územie väčšie a jeho spotrebná schopnosť širšia a rôznorodejšia, tým lepšie sa vie prispôbiť výkyvom konjunktúry a brániť sa hroziacim krízam.

Je vo vlastnom záujme Európy, aby bola vládkyňou svojho osudu.

Rozdrobenosť Európy sa stala nezmyselným prežitkom.

Ešte raz zdôrazňujem, že nám nejde o vymazanie etnických a politických hraníc – tie sú historickou danosťou. Nemáme v úmysle korigovať dejiny, ani vymýšľať riadenú a racionalizovanú geografiu. To, čo chceme, je zbaviť hranice nepodajnosti, ba povedal by som neústupnej nevraživosti. Úbohé hranice! Už sa viac nemôžu pýšiť svojou nedotknuteľnosťou,

nemôžu garantovať našu bezpečnosť a nezávislosť. Šliapeme po nich, letíme ponad ne, výsadkári a piate kolóny¹ nimi pohŕdajú. Hranice sa už neopevňujú, neexistuje nijaká Maginotova línia², tá nádherná ilúzia, za ktorou sme sa neopatrne ukrývali.

Aký význam by mali hranice pri periférnej stratégii?

Nebudíme však nespravodliví k týmto ctihodným hraničiam – nenesú nijakú vinu na súčasnom stave vecí. Nie je to ich chyba, ak vynálezy víťazia nad všetkými vojenskými obrannými systémami. Zachovávajú si dôvod svojej existencie, ak budú naplňovať v určitom zmysle slova zduchovenú úlohu zajtrajška. Namiesto toho, aby boli bariérou, ktorá oddeľuje, musia sa stať styčnými líniami organizovania a intenzifikácie materiálnej a kultúrnej výmeny, budú vymedzovať osobitné úlohy jednotlivých štátov, ich vlastnú zodpovednosť a iniciatívy v rámci problémov presahujúcich hranice i svetadiely a spôsobia, že všetky štáty budú navzájom solidárne.

¹ Piata kolóna - organizovaná skupina agentov uprostred nepriateľa. Toto slovné spojenie vzniklo počas španielskej vojny (1936 – 1939), keď generál Franco obsadil Madrid s pomocou štyroch kolón zvonku a piata kolóna s ním spolupracovala vnútri mesta. Neskôr tento výraz označoval vo Francúzsku, v Belgicku a vo Veľkej Británii ľudí, ktorí tajne spolupracovali s Nemeckom (poznámka prekladateľa).

² Maginotova línia - pomenovaná podľa francúzskeho ministra obrany André Maginota, systém opevnení vybudovaný na severovýchodnej hranici Francúzska v rokoch 1927 až 1936, ktoré však nesiahali k hranici s Belgickom. Nemecké vojská ju v roku 1940 ľahko obišli (poznámka prekladateľa).

II

Skôr, ako bude Európa
vojenskou alianciou
alebo ekonomickou jednotkou,
musí sa stať
kultúrnou komunitou krajín
v tom najvznešenejšom
zmysle slova

Francúz vie presadiť veľké, niekedy až revolučné myšlienky, nerád sa však lúči so svojimi zaužívanými zvykmi. Sú pre neho určitou zárukou slobody a nezávislosti. Rád hovorí: „Môj dom – môj hrad.“ Toto príslovie však platilo v časoch, keď ešte existovali hrady a hradní páni. Ale tieto časy sú nenávratne preč. Je prirodzenou a oprávnenou požiadavkou úzkostlivo si strážiť svoju nezávislosť. Ale naozaj nezávislí sme len do takej miery, do akej nepotrebujeme toho druhého. Ak sa však nezávislosť chápaná v tomto zmysle stane príčinou slabosti, je v našom vlastnom záujme vzdať sa jej. „Honosná izolácia“ je omylom, neudržateľnou požiadavkou.

Patriotizmus, tento vznešený cit, ktorý ukul národy a umožnil im naplnenie veľkolepých úloh, sa často odchýlil od svojho poslania, upadol do neznášanlivého fanatizmu a stal sa tak zdrojom nebezpečenstva a bratovražedných roztržiek.

Nepopierame a nikdy nebudeme popierať vlast', zabúdajúc na povinnosti, ktoré k nej máme. Ale nad každou vlasťou, čím ďalej tým zreteľnejšie uznávame existenciu spoločného dobra,

nadradeného národným záujmom, spoločného dobra, v ktorom splyvajú a miešajú sa individuálne záujmy našich krajín.

Súčasnému svedomiu sa vnucuje zákon všeobecnej ľudskej solidarity. Navzájom cítime solidaritu v zachovaní mieru, v obrane proti agresii, v boji proti biede, v rešpektovaní zmlúv, v ochrane práva a ľudskej dôstojnosti.

Na základe preukázateľných faktov sme nadobudli presvedčenie, že jednotlivé národy, ktoré sa nemôžu spoliehať samé na seba, sú navzájom solidárne. Najlepším spôsobom, ako slúžiť vlastnej krajine, je zabezpečiť si pomoc ostatných recipročným úsilím a zjednotením zdrojov.

Kontinenty a národy viac ako inokedy od seba závisia tak v produkcii hmotného majetku, ako i v jeho odbyte, vo výmene poznatkov vedeckého výskumu, ako aj vo výmene pracovných síl a v prostriedkoch výroby. Politická ekonómia sa neazdržateľne stáva svetovou ekonómiou.

Táto prepojenosť má za následok to, že šťastný alebo nešťastný osud jedného národa nemôže byť ostatným národom ľahostajný. Pre rozmyšľajúceho Európana už nie je možné radosť sa s prefikanou zlomyseľnosťou zo susedovho nešťastia; všetci sme spojení v dobrom i v zlom, v jednom spoločnom údele.

Hrôzy vojny, ako aj oslobodzujúce víťazstvo, boli spoločným dielom. Ak chceme, aby sa mier stal trvalým víťazstvom nad vojnou, musia ho spoločne budovať všetky národy vrátane tých, ktoré len nedávno spolu bojovali a ktorým hrozí, že sa znovu stretnú v krvavých konfliktoch.

Pod farchou skúseností a po toľkých neúspechoch, ktoré utrpela diplomatická šikovnosť a šľachetnosť niektorých osobností, ako napríklad Aristide Briand, čeliac strašným hrozbám, ktoré doliehajú na ľudstvo v podobe závratného pokroku pyšnej vedy, vraciame sa ku kresťanskému zákonu vznešeného, ale pokorného bratstva. A paradoxne, nás samých by to prekvapilo, keby sme neboli kresťanmi – možno podvedome kresťanmi, podávame ruku našim nedávnym nepriateľom, nielen preto, aby sme odpustili, ale preto, aby sme spoločne budovali Európu zajtrajška.

Takáto politika nie je inšpirovaná vágnym sentimentálnym pacifizmom. Neskladá sa iba zo zmlúv a paktov, ktoré sa obmedzujú na to, aby deklarovali, že vojna je mimo zákona, alebo aby zapisovali rýchlo zabudnuté a porušované záväzky. To by bol len nový klam a nenaplnená ilúzia, pretože už znovu počúvame arogantné výroky, ktoré chceme nadobro vykoreniť.

Áno, treba niečo iné ako texty a reči, niečo iné ako prahnierovanie zločinu, akým je vojna, niečo iné ako pripomínanie vojnovnej hrôzy a biedy.

Vojne treba odňať jej príčinu na existenciu, a dokonca odstrániť i pokušenie ju začať. Je potrebné, aby nikto, ani tá najmenej úzkostlivá vláda, nemala záujem vyvolať ju. Vo svojom tvrdení pôjdem ešte ďalej: chceme všetkým odňať akúkoľvek možnosť pripraviť vojnu a zneužiť ju vo svoj prospech. Ani najväčší dobrodruh nebude môcť odteraz chystať takýto zločin.

Namiesto dávneho nacionalizmu, podozrievavej a nedôverčivej nezávislosti, veríme záujmom, rozhodnutiam a osudu tejto novej komunity kedysi súperiacich štátov.

Nová politika sa zakladá na solidarite a pokrokovej dôvere. Je to akt dôvery, nie však dôvery v ľudskú dobrotu, v ktorú veril J.-J. Rousseau a ktorá bola takmer dve storočia popieraná, ale akt dôvery v zdravý úsudok ľudstva, ktoré sa konečne presvedčilo, že jeho záchrana spočíva v porozumení a v pevne organizovanej spolupráci, z ktorej sa ani jedna takto prepojená vláda nebude môcť oddeliť.

Nech je táto myšlienka zmierenej, zjednotenej a silnej Európy príkazom pre mladé generácie túžiace slúžiť ľudstvu, konečne oslobodenému od nenávisťi a strachu, ktoré sa po príliš dlhom rozdelení znovu učí kresťanskému bratstvu.

Samozrejme, že musíme napredovať po etapách, v oblastiach, ktoré sú pripravené zo psychologickej stránky, a tam, kde výnimočná technická zvládnuteľnosť dovoľuje predvídať priaznivý výsledok. Nie vždy sme však pánmi situácie, a nie vždy vieme posúdiť naliehavosť problémov. Ako príklad uvediem otázku Európskeho obranného spoločenstva¹, ktoré malo zabrániť opätovnému obnoveniu nemeckej armády a generálneho štábu, ale ktoré bolo kvôli berlínskej blokáde a kórejskej vojne predčasne nanútené verejnosti.

¹ Európske obranné spoločenstvo – projekt európskej armády ustanovený v roku 1952 parížskou zmluvou. Projekt stroskotal práve vo francúzskom parlamente, ktorý ho odmietol v roku 1954 ratifikovať (poznámka prekladateľa).

Treba pripraviť myslenie ľudí na prijatie európskych riešení, bojujúc všade nielen proti nárokom na hegemoniu a viere v nadradenosť, ale aj proti obmedzenosti politického nacionalizmu, proti sebestačnému protekcionizmu a kultúrnemu izolacionizmu. Všetky tieto tendencie, ktoré nám prenechala minulosť, treba nahradiť pojmom solidarity, to znamená presvedčením, že naozajstný prospech každého jednotlivca spočíva v prijatí vzájomnej závislosti. Egoizmus sa už nevypláca.

Európske spoločenstvo nebude vytvorené na obraz cisárstva, ani na obraz Svätej ríše; bude však založené na demokratickej rovnosti, ktorá sa premietne do roviny vzťahov medzi národmi. Právo veta je nezlučiteľné s takouto štruktúrou, ktorá predpokladá princíp väčšinového rozhodovania a vylučuje diktátorské zneužívanie materiálnej nadradenosti. Toto je zmysel nadnárodnosti, v ktorom máme ešte stále pokušenie vidieť len zrieknutie sa slobôd bez toho, aby sme videli aj autoritu a získané garancie. Mimochodom, nadnárodnosť sa nebude aplikovať na oblasť kultúry, ktorá rešpektuje rozličnosti.

Tieto myšlienky sa musia spopularizovať v škole a v tlači, nie sú monopolom nijakej politickej strany. Treba pripomenúť, že jednota Európy sa nevybuduje ani výlučne, ani principiálne cez európske inštitúcie; jej vznik je podmienený vývojom myslenia. Preto je potrebný voľný pohyb ľudí a myšlienok v európskych krajinách; štáty, ktoré to principiálne odmietajú, sa samy vylučujú z Európy. Formulujúc túto zásadu, nepopierame rozumnú obavu o bezpečnosť, dočasné opatrenia, ktoré treba urobiť na obranu proti nezamestnanosti, nevyhnutnosť zachovania profesionálneho tajomstva a ochranu literárnych a umeleckých diel.

To, čo odsudzujeme, je systematicky praktizovaný protekcionizmus, ktorý škodí voľnej výmene, znamenajúcej súťaživosť, automatický výber a dôveru.

Nestačí len odstrániť bariéry, treba organizovať spoluprácu. Tá predpokladá predovšetkým rozširovanie osobných kontaktov, výmen a stáží, kongresov, študijných ciest, expozícií, okružných zájazdov, stretnutí mladých pracovníkov a intelektuálov.

Bude potrebné sprístupniť literárne, umelecké a vedecké publikácie, pretože ich cena je niekedy nedostupná. Bude treba uľahčiť používanie verejných a súkromných knižníc. Niektoré vedecké štúdie by sa mali financovať zo spoločného rozpočtu, ak nestačia alebo sa zbytočne rozdeľujú národné zdroje.

Jednou z prvoradých úloh je odstránenie „otrávených“ učebníc dejepisu. Nie je to v protiklade ani so slobodou myslenia a vyjadrovania dospelých, ani so skutočným vlastenectvom, ktorému sa mládež musí učiť.

Pod zámienkou služby národnému cíteniu a kultu slávnej minulosti často zabúdame na povinnosť neustrannosti a pravdy: myslíme si, že musíme systematicky obhajovať to, čo bolo v skutočnosti zákernosťou, cynickým zneužitím sily a teroru; často nepravdivo obviňujeme nepriateľský národ.

Mali by sme naopak vyučovať hlboké príčiny nepriateľstiev, ktoré rozdelili ľudstvo, nezmyselnosť obetí, ktoré nanútili vojny dynastií, a rôzne ideológie ľudu platiacemu za maličernosti a fanatizmus.

Na druhej strane by sme však mali vyzdvihnúť a zhodnotiť naozajstnú jednotu ideí a túžob, ktoré vždy existovali v rozličnej miere medzi národmi a ktoré boli udusené vyprovokovanými a zneužitými vášňami.

Ak v tomto krátkom výklade dejín ostane miesto na národné túžby a hodnoty, najmä na potrebu národného zjednotenia, tak principiálne nemôžeme vidieť len boj o politické hranice a boj medzi rasami, pretože upriamiť zmysel histórie len na tieto dva aspekty, znamená smerovať k nacionalizmu a rasizmu.

Odhliadnuc od týchto náhodilostí a súperenia, ktoré až doteraz určovali chod dejín, existujú aj podobnosti a spoločné záujmy, ktoré nám prináleží odhaľovať v minulosti ako možnú cestu do budúcnosti.

Bez toho, aby sme spätne opravovali dejiny, odmietame fatalizmus, ktorý sa obmedzuje na striedanie sa nevyhnutných skúšok sily.

Vyučovanie musí dať žiakovi konštruktívnejšiu a menej pesimistickú víziu budúcnosti.

III

Európa
je všeobecným uskutočňovaním
demokracie
v kresťanskom zmysle slova

V istom období, a nie je to ani tak veľmi dávno, Francúzi so zatrpknutosťou diskutovali o otázkach politického zriadenia. Demokracia mala svojich zarytých odporcov. Dnes, i keď hlasy stále nie sú jednotné – jednota je v tomto svete veľkou zriedkavosťou – sa vášne utíšili. Môžeme teda hovoriť o tejto téme úprimne a otvorene. Je to nepopierateľný pokrok.

Je nevyhnutné, aby sme sa najskôr zjednotili v pojme „demokracia“. Demokratický štát charakterizujú ciele, ktoré ponúka, a prostriedky, ktorými sa usiluje tieto ciele dosiahnuť. Slúži ľuďom a koná v súlade s ľuďmi. Nenachádzam jednoduchšiu a menej odbornú definíciu, ako tú, ktorú uviedol prezident Lincoln: „vláda ľudí cez ľudí a pre ľudí“. Všimnite si, že sa nezmieňuje o forme vlády. Moderná demokracia, v zmysle, ktorý uvádzam, môže byť konštitučnou monarchiou i republikou. Je pravdou, že často je pojem „demokracia“ vyhradený pre republikové zriadenie a vylučuje monarchiu. Myslím si, že neprávom; niektoré monarchie, ako napríklad Veľká Británia, Holandsko, Belgicko (uvádzam len tie, ktoré sú našimi bezprostrednými susedmi), majú väčšiu tradíciu a sú

vernejšie pripútané k demokratickým princípom ako niektoré republiky, kde ľud má len obmedzený priamy dosah na orientáciu a politické rozhodnutia krajiny. Moje konštatovanie mi dovoľuje nerozvádzať diskusiu o výbere medzi viacerými formami vlád. Budeme sa usilovať vylúčiť tie, ktoré sú antidemokratické v zmysle, ktorý spresním neskôr.

Práve tu nastupuje kresťanská doktrína. Za svoju existenciu vďačí demokracia kresťanstvu. Zrodila sa v deň, keď bol človek povolaný, aby vo svojom dočasnom pozemskom živote uskutočňoval ľudskú dôstojnosť v osobnej slobode, v rešpektovaní práv druhého človeka a v praktizovaní bratskej lásky ku všetkým. Nikdy pred Kristom neboli vyslovené podobné myšlienky. Demokracia je zviazaná s kresťanstvom v myslení i v čase. Zrodila sa s ním len postupne, po dlhom tápaní, niekedy za cenu opätovného upadnutia do barbarstva. Náš veľký kresťanský filozof Jacques Maritain, ktorého my Francúzi neprávom odsúvame na vzdialenú univerzitu, namiesto toho, aby sme sami ťažili z jeho osvieteného učenia, hovorí o tejto paralele medzi vývojom kresťanstva a demokracie. Kresťanstvo učilo, že všetci ľudia sú si od prírody rovní, sú deti toho istého Boha, vykúpení tým istým Kristom bez rozdielu rasy, farby pleti, spoločenskej triedy, či povolania. Kresťanstvo priznalo každému právo a povinnosť na prácu. Takisto uznalo aj prvenstvo vnútorných hodnôt, ktoré jediné zušľachtujú človeka. Univerzálne pravidlo lásky, na ktorom sú založené sociálne medziľudské vzťahy kresťanského sveta, učinilo z každého človeka nášho blížneho. Toto učenie a praktické dôsledky, ktoré z neho vyplývajú, otriasli svetom. Túto revolúciu postupne podnietilo evanjelium, ktoré pomaly formovalo, za cenu ťažkých bojov, celé generácie.

Pokrok kresťanskej civilizácie nebol automatický ani jedno-
smerný: spomienky z minulosti a zlé pudy zvrhlej povahy tlačili na tento vývoj a neprestávajú sa mu stavať do cesty. Ak to platí pre nás – privilegovaných, ktorí ťažíme z kresťanského dedičstva, o čo viac je to viditeľné u tých, ktorí majú len teraz s kresťanstvom prvý kontakt.

V tomto dlhom a dramatickom procese kresťanskej civilizácie to neboli vždy len ortodoxní kresťania, ktorí pomáhali demokracii spraviť rozhodujúce kroky vo vývoji. Kresťanské ideály prežili a zachovali sa aj v podvedomí ľudí, ktorí nepraktizovali dogmatické náboženstvo, ale napriek tomu sa inšpirovali jeho hlavnými princípmi. Tieto princípy pretrvali a stali sa základom súčasnej civilizácie. Tak napríklad racionalisti v XVIII. storočí verejne vyhlasovali a rozširovali práva človeka a občana, ktoré majú kresťanský základ.

Tieto princípy prešli aj do prvej demokratickej ústavy, do ústavy Spojených štátov amerických, kde je vzťah medzi kresťanstvom a demokraciou hlboko zakorenený a prejavuje sa v každodennom politickom živote. Ľudia sa spoločne a verejne modlia na banketoch, na kongresoch, na volebných stretnutiach, ktorým striedavo predsedajú ministri rôznych vyznaní, pričom takéto praktiky nevyvolávajú iróniu alebo odpor. Nikto nepovažuje oficiálne oddelenie cirkví a štátu za prekážku silnej náboženskej tradície, pretože takýto postoj jasne presahuje to, čo nazývame toleranciou a rešpektom zvyklostí. Náboženské myslenie je oficiálne uznaným faktorom verejného amerického života; niekedy je príčinou vzniku názorov a iniciatív, ktoré nás môžu často prekvapiť alebo vyvolať náš odpor, ako napríklad antikolonializmus, neodôvodnená reak-

cia založená skôr na pocitoch, ktorá je spomienkou na časy, keď samotní Američania boli predmetom európskeho kolonializmu.

I keď nachádzame hlboké stopy kresťanského ideálu v súčasnom politickom živote, kresťanstvo nemôže byť dané do léna nijakému politickému režimu, ani stotožnené s nijakou formou vlády, hoc i demokratickou. V tomto aj v ďalších bodoch musíme rozlišovať oblasť Božiu a oblasť cisárovu. Tieto dve vlády majú svoje vlastné pole zodpovednosti. Cirkvi musí bdiť nad rešpektovaním prirodzených zákonov a zjavených právd, nie pasovať sa do úlohy sudcu pri konkrétnych rozhodnutiach, ktoré sa musia robiť podľa praktických možností a podľa reálnych podmienok vyplývajúcich z historického a psychologického vývoja. Povinnosťou politika je zas zosúladiť v chúlостivej, ale nevyhnutnej syntéze dva uhly pohľadu – svetský a duchovný. Náš život je často zatemnený protichodnými vášňami, labyrintom problémov a možností, medzi ktorými sa treba rozhodnúť. Niet však neriešiteľného konfliktu medzi týmito dvoma nutnosťami, medzi nemeniteľnou doktrínou v rovine princípov a rozumnou aplikáciou v meniacich sa situáciách, na ktoré treba brať ohľad v živote národa i jednotlivca.

Teokracia neuznáva princíp oddelenia týchto dvoch rovín. Náboženskému ideálu nepripisuje zodpovednosť, ktorá mu prináleží. V takomto zriadení sa odlišnosti politického rázu môžu zvrhnúť na náboženský fanatizmus; svätá vojna je najhroznejším prejavom krvavého zneužitia náboženského cítenia.

Kristus bol od počiatku odporcom fanatizmu, pretože sám bol jeho najvznešenejšou obeťou. Jeho kráľovstvo nebolo z tohto sveta. To znamená, že kresťanská civilizácia nemôže byť produktom násilnej a okamžitej revolúcie, ale výsledkom postupných zmien a trpezlivej výchovy, kde hlavným princípom je láska, obetavosť a pokora, ktoré sú základom novej spoločnosti. Len počas dlhých storočí vnútorných bojov a postupného očisťovania môže takáto civilizácia smerovať k ponúknutému vznešenému ideálu, len za cenu bolestivých kŕčov a ustavičného hľadania sa môže vyslobodiť z trosiek pohanstva.

Dnes musí kresťanstvo, obohatené skúsenosťou zo života svojich vlastných dejín, pomôcť menej rozvinutým národom osvojiť si rovnakú cestu ľudskej regenerácie. Kolonialisti na začiatku nie vždy úplne pochopili svoju úlohu, ktorú im zverili.

Kolonizátor a misionár nemali vždy rovnako šľachetné a vznešené ciele. Ekonomický kapitalizmus sa príliš ľahko prepožičal egoistickým metódam vykorisťovania a zanedbával ľudskú zodpovednosť, ktorá bola nakoniec formulovaná v preambule našej Ústavy z roku 1946: „Francúzsko zamýšľa priviesť národy, za ktoré si zobralo zodpovednosť, k slobode demokraticky spravovať a samostatne riadiť svoje vlastné záležitosti.“ Takýto program nezahŕňa len vyslobodenie pôvodných národov, ale takisto predpokladá ich dočasné vzdelávanie v osobných, rodinných a kolektívnych vzťahoch a ich schopnosť prevziať sociálnu a politickú zodpovednosť, ktorú im Francúzsko prinavrátí, prepustiac ich spod dávneho tŕststva. Až príliš neskoro sme si uvedomili tento aspekt problému. Boli sme zaujatí výlučne prípravou prevodu politických

a administratívnych funkcií a nedostatočne sme pochopili potreby a túžby kultúrneho obohacovania. Kvôli starosti o technický pokrok sme zanedbali nevyhnutnú rovnováhu medzi dvoma faktormi, ktoré sú podmienkou každého skutočného pokroku: technické vedenie a zvládnutie morálky. V Afrike sa usilovali naši často nepochopení a slabo podporovaní misiónári dodať našej práci, nepochybne obdivuhodnej, duchovný rozmer príkladnou oddanosťou, obetavosťou a pochopením duchovných potrieb. Duchovné potreby obyvateľstva, ktoré ešte stále zaostáva za súčasným svetom a bez prípravy a potrebného prechodu sa s ním náhle ocitá v kontakte, sú nesmierne.

Demokracia sa neimprovizuje. Na jej sformovanie bolo treba viac ako jedno tisícročie kresťanstva v Európe. V Afrike sme boli nútení preskočiť etapy. Nielenže sme dali do rúk negramotnému obyvateľstvu volebný lístok, ale, a to je ešte horšie, zverili sme moc ľuďom, ktorí sa to nikdy neučili a ktorí budú bez obrany vystavení všetkým pokúšeniam tyranstva a bezprávia. Chceli sme spomaliť tempo, nastoliť kontrolu; boli to krehké opatrenia, často motivované nacionalizmom. Dovolil by som si citovať na túto tému to, čo napísal Jacques Maritain a Bergson vzhľadom na naše územie v zámorí pred dvadsiatimi rokmi, v čase, keď sa vytvárala šľachetnejšia a kresťanskejšia politika. Obmedzím sa len na niekoľko obzvlášť uchvacujúcich statí:

„Musíme si byť vedomí faktu, že časť inštinktov a iracionálnych síl je väčšia v kolektívnej ako v individuálnej existencii. V okamihu, keď národ vstúpi do dejín nárokuje si politickú a sociálnu plnoletosť, veľká časť ľudstva ostala ešte

v nezreлом štádiu, alebo trpí chorobnými komplexmi nahromadenými počas vekov. Je len náznakom alebo prípravou na tento plod civilizácie, ktorý nazývame národom. Aby národ mohol požívať privilégiá plnoletej osoby, musí byť schopný konať ako plnoletá osoba...“ „Nič nie je jednoduchšie pre politických falšovateľov peňazí, ako vydávať ilúziu za dobré princípy, a nič nie je nešťastnejšie ako dobré princípy zle aplikované...“

Uzavriem spoločne s Bergsonom, že „demokracia má základ v evanjeliu, pretože jej hnacím motorom je láska“.

Demokracia bude kresťanská, alebo nebude. Protikresťanská demokracia bude len karikatúrou, ktorá sa zvrhne na tyraniiu alebo na anarchiu. Postoj demokrata by sa dal definovať takto: nemôže akceptovať, že štát systematicky popiera náboženstvo, má voči nemu predsudky, ktoré vyjadrujú nepriateľstvo alebo opovrhovanie. Štát nemôže poprieť, bez toho, aby bol nespravodlivý voči sebe, obrovský účinok náboženského presvedčenia v praktizovaní občianskych cností a v nevyhnutnej ochrane pred silou všadeprítomného sociálneho rozkladu. Nechceme redukovať úlohu cirkvi na úlohu policajta alebo strážnika; koncepcia cisárstva a reštaurácie je definitívne za nami. Ide o to, aby sme prijali obrovskú morálnu autoritu cirkvi, ktorú spontánne uznáva veľké množstvo občanov a takisto aj vysokú hodnotu jej učenia, ktorú doteraz nedosiahol nijaký filozofický systém. V rovine medzinárodného vplyvu sa vnucuje konštatovanie:

Solidarita veriacich zo všetkých krajín.

Svätá stolica sa stala svojou nezávislosťou, nezištnou nestrannosťou a svojou humanistickou politikou citlivou na každú tieseň a nebezpečenstvo hroziace ľuďom každého viero-
rovyznania, najpočúvanejším a najinformovanejším porad-
com.

Vo Francúzsku, kde spolunažívajú veriaci i neveriaci a kde je spolupráca všetkých občanov dobrej vôle viac ako inokedy nevyhnutnosťou, uznávame vo verejných školách ako i vo všetkých oficiálnych inštitúciách neutralitu štátu. Štát, ako taký, by nemal byť na strane náboženstva alebo filozofickej doktríny. Mal by však každému umožniť v rámci verejného poriadku, za ktorý má zodpovednosť, možnosť konať a rozví-
jať sa. Súčasné demokracie – tie skutočné, nie také, ktoré majú len meno a klamlivé označenie – nám dávajú príklad správneho chápania duchovných a náboženských hodnôt. Dúfame, že po úspešnom ukončení starých hádok a rozptýle-
ní nedôvery, príde čas, keď vzťahy medzi cirkvami a demo-
kratickým štátom budú založené na novej báze, rešpektujúcej slobodu a zodpovednosť každého jednotlivca.

Takto musí demokracia definovať svoje vzťahy s cirkvou. Spôsob, ktorým to uskutočňuje, je výsledkom – ako sme to už dokázali – historického vývoja, a nie vždy sa zaobíde bez boja a protikladov. Pôvod konfliktov, ktoré vznikajú medzi svetskou mocou a cirkvou pochádza väčšinou zo sporov o hranice, ktoré rozlišujú a oddelujú ich pole pôsobnosti.

Je nezmyselné obmedziť a zúžiť poslanie kresťanstva len na vykonávanie dobrých skutkov a na praktizovanie kultu. Kresťanstvo je naopak doktrínou, ktorá by mala definovať

morálne povinnosti vo všetkých oblastiach, aspoň v ich hlavných princípoch. Bez toho, aby sme si nárokovali na neomylný návod v praktických problémoch, kde musí rozhodovať kritérium účelnosti, spomenuli sme už na margo formy štátu a jeho inštitúcií, že cirkev sa usiluje o zachovanie hlavných záujmov človeka: o zachovanie jeho slobody a dôstojnosti a o možnosť jeho rozvoja. A je proti všetkému, čo sa týmito princípom stavia do cesty.

Takisto sa stavia proti všetkým totalitným režimom, či už sú pravicové alebo ľavicové. Pápež Pius XI. vo svojich encyklikách, ktoré sa stretli s veľkým ohlasom, odsúdil Hitlera, Mussoliniho a následne Stalina, zatiaľ čo títo boli na vrchole svojej moci a demokratickým vládam nanútili nespravodlivé a pre mier nebezpečné ústupky.

Lateránske dohody¹ podpísané v roku 1929 a nemecký konkordát z roku 1934 boli pokusom zo strany diktátorov zakryť ich naozajstné úmysly a podrobiť si cirkev priznaním určitých výhod, na ktoré mala zákonitý nárok. Dohody boli zachované i nástupníckymi demokratickými režimami. Napriek tomu však nezabránili pápežovi odsúdiť s neochvejným odhodlaním každý útok na slobodu, ktorého sa postupne dopustila diktatúra v Nemecku a v Taliansku.

¹ Lateránske dohody boli podpísané medzi Vatikánom (kardinál Gaspari) a talianskou vládou (Mussolini). Svätá stolica uznáva Taliansko ako štát s hlavným mestom Rímom a talianska vláda vyhlasuje, že katolícke apoštolské a rímske náboženstvo je jediným štátnym náboženstvom (táto klauzula bola anulovaná v roku 1984) a zároveň uznáva suverenitu pápeža v štáte Vatikán (poznámka prekladateľa).

Hitler vyjadril svoju nenávisť k demokracii otvorene. Avšak takzvané ľudové demokracie vo východnej Európe si naopak chceli získať dôveru pokryteckou pretvárkou. Nemôžeme aplikovať pojem demokracia na režim, ktorý odmieta uznať existenciu národa, teda živého spoločenstva, ktoré je nositeľom pôvodného národného dedičstva a má svoje vlastné poslanie a túžby, ktoré chce slobodne a s osobnou zodpovednosťou uskutočňovať; nemôžeme tento pojem aplikovať na režim, ktorý zaznáva už samotnú myšlienku slobody a osobnej zodpovednosti, ktorý násilím a pod zámienkou kriminálnych činov potláča kritiku a rôznorodosť názorov. I ten najservilnejší konformizmus nikoho neuchráni od trpkého rozčarovania: dnešná poslušnosť k popredným činiteľom sa môže stať zajtra herézou, pretože všetci vládcovia danej chvíle predstierajú rovnakú neomylnosť a vyznávajú rovnakú nekompromisnosť. Smutné zdanie rehabilitácie a verejného ospravedlnovania neodníma týmto režimom charakter zlovestnej karikatúry demokracie.

V skutočnej demokracii má sloboda len jedinú hranicu: podstata štátu a spoločnosti musí byť uchránená od násilia a od deštruktívnych útokov. Každá reforma, každá zmena musí byť predmetom nielen slobodnej diskusie, ale aj individuálneho alebo kolektívneho konania v rámci verejných právomocí, formou, ktorú stanovuje zákon. Tu nie je miesto na dogmatizmus, na ktorý si môžu nárokovať len nemeniteľné a absolútne pravdy zjavené a potvrdené Bohom, jediným vládcom a sudcom svedomia.

Hranica, vymedzená zákonom medzi slobodou a slobodnou vôľou, sa môže meniť podľa okolností času a miesta.

Nemôžeme aplikovať prísne podmienky vojnového obdobia, kde bola v hre existencia národa, na mierové časy. Existujú určité jemné rozdiely v odhadnutí limitu, ponechané podľa zvykov a potrieb danej krajiny na slobodné rozhodnutie. Preto niekedy prekvapene konštatujeme, že v Spojených štátoch amerických je príliš veľká sloboda tlače. Zároveň tam existuje taká prísna antitrustová legislatíva, že ani jeden európsky zákonodarca by sa, napriek všeobecne známemu zneužívaniu, neodvážil tak ďaleko.

Demokracia je neprestajným tvorivým procesom; uvedomuje si, že vždy sa môže zdokonaľovať. Totalizmus udržiava ilúziu, že je vlastníkom nielen absolútnej, ale i okamžitej a definitívnej pravdy; nemôže čakať ani uznať postupnosť, najmä keď je personifikovaná človekom, ktorý vie, že je smrteľný a v dôsledku toho vyžaduje okamžité uskutočnenie svojho diela. Demokracia prihliada na evolúciu myšlienok a korektúr, ktoré nám prináša skúsenosť – lekcia úspechov a pádov – v konfrontácii so slobodnou diskusiou a slobodnými hodnoteniami.

Uskutočnenie tohto rozsiahleho plánu všeobecnej demokracie v kresťanskom zmysle slova, sa bude môcť plne rozvíjať len v budovaní Európy.

Európske spoločenstvo uhlia a ocele, Euratom, a Spoločný trh s voľným pohybom kapitálu, výrobkov a obyvateľov sú inštitúciami, ktoré hlboko a definitívne menia vzťahy medzi združenými krajinami; stávajú sa v určitom zmysle sektormi, provinciami jedného spoločenstva. A toto spoločenstvo nemôže a nesmie ostať ekonomickou a technickou spoloč-

nosťou. Treba mu dať dušu, vedomie historických súvislostí, súčasnej a budúcej zodpovednosti, ako aj politickú vôľu slúžiť spoločnému ľudskému ideálu.

IV

Bez Nemecka,
takisto ako i bez Francúzska,
nie je možné budovať Európu

Odvtedy ako Nemecko vkročilo do dejín, vždy vystúpila do popredia nemecká otázka. Vynorila sa pred Rimanmi, keď prvé kmene zo severu zaplavili Taliansko a Gáliu. O niekoľko storočí neskôr sa všetky germánske kmene dali do pohybu smerom na východ a na juh, hľadajúc vhodnejšie klimatické podmienky. Keď sa táto ničiaci lavína usídlila a opevnila, zrodili sa z nej štáty a Germánska ríša. Ich ustavičné nájazdy za hranice, sila, ktorou ich priťahovali bohaté a slnečné krajiny, ich túžba po moci, držali v napätí Európu počas celého stredoveku, od Karolovcov až po Karola V. Ideál veľkej Germánskej ríše, podobný obrazu Rímskej ríše, poskytoval mystickú substanciu ich nadmerným výbojom.

Potom prišli tri storočia relatívneho pokoja. Je pravda, že vnútri štátov prebiehali hlboké otrasy, úpravy hraníc a dynastické konflikty. Ale ochrnutá a impotentná Svätá ríša už nebola pre susediace krajiny nebezpečná.

Napoleon neopatrne oslobodil Nemecko z feudálnych pút a takto pripravil pôdu na rozkvet nového Reichu, na čele

s Pruskom. Viedenský kongres prisúdil Prusku územie v Porúrii na Rýne a urobil z neho západnú veľmoc.

Ďalšie etapy nasledovali neuveriteľnou rýchlosťou: národná vzbura v roku 1813, zrod nemeckého patriotizmu v boji za zjednotenie, od roku 1828 zavedenie colnej únie, do ktorej sa zapojilo 39 štátov; metodické i keď pomalé prispôbovanie legislatívy, ktoré sa malo ukončiť v roku 1900 verejným vyhlásením spoločného občianskeho zákonníka; Frankfurtské zhromaždenie v roku 1848 a 1849, ktoré zlyhalo, pretože nedokázalo spojiť v rámci jednej ríše tradičné zákony Rakúska a ambície Pruska.

Navyše pruský kráľ odmieta prijať ústavu a cisársku korunu nízkeho ľudového pôvodu, radšej čaká na svoju príležitosť, na zrodenie ríše s božským právom, kde bude z vôle kniežat a bez demokratických zásahov neobmedzeným panovníkom.

Tu sa začína Bismarckovo dielo. Rakúsko je v roku 1866 po víťazstve v Sadovej dočasne eliminované vojenskou arbitrážou. Toto usporiadanie zdanlivo nespochybňuje tretie krajiny. Rakúsko-Uhorsko je mimoriadne rôznorodý aglomerát, určitý druh Commonwealthu¹ v strednej Európe. Pruský kancelár mu vyhradil miesto na Balkáne a pri Dunaji, po boku a pod kontrolou nemeckej ríše.

Túto ríšu však bolo potrebné najskôr založiť. Zatiaľ existovala len určitá forma konfederácie s príliš krehkými väzba-

¹Commonwealth – Britské spoločenstvo národov (poznámka prekladateľa).

mi, ktoré nemohli zaručiť na celom území dostatočnú autoritu. Bismarck hovorieval, že nemecká otázka sa stáva európskou otázkou a môže sa vyriešiť len mečom a krvou.

Nemecké zjednotenie sa muselo uskutočniť len víťazstvom za hranicami: preto bol potrebný Sedan¹ a Versailles. Alsasko-Lotrinsko, ríšske územie, sa stalo symbolom získanej jednoty.

Mohli by sme si myslieť, že politicky zjednotené Nemecko sa uspokojí s význačným postavením, ktoré mu zabezpečovala moc a jeho povahové vlastnosti v Európe a vo svete. Ale Nemecko malo zlé svedomie: pôvod Reichu bol pošpinený násilím a spáchanou nespravodlivosťou. Na druhej strane treba priznať, pretože dejiny to potvrdzujú, že Nemecko je večne nespokojné. To je dôvodom, prečo vždy bol a pravdepodobne i bude vystupovať nemecký problém.

Keď je Nemecko vnútri rozdrobené, keď sníva o zjednotení, vtedy nepredstavuje nebezpečenstvo pre pokoj ostatných. Ak je však jeho potreba zjednotenia naplnená, hneď si robí ďalšie nároky. Rýchlo nadobudne presvedčenie, že Prozreteľnosť mu vyhradila privilegované poslanie.

V stredoveku bolo Nemecko posadnuté veľkým a vznešeným ideálom Svätej ríše, ktorý bol vo svojom počiatku podnietený náboženstvom. Jeho realizácia však stavala Nemecko

¹ Francúzske mesto na rieke Meuse. 2. septembra 1870 Napoleon III., obkľúčený pruskými vojskami, definitívne kapituloval. Neskôr, 13. mája 1940, si tu nemecké vojská vydobyli rozhodujúcu pozíciu, aby mohli preniknúť na francúzsky vidiek (poznámka prekladateľa).

do konfliktu nielen s cirkvou, ale i ostatnými pomedznými krajinami.

Čo sa týka Napoleona, ten spreneveril demokratický ideál revolučných armád a dal ho do služieb imperializmu, ktorý bol príčinou nemeckého imperializmu v XIX. storočí. Áno, je to pravdou. Ale je pravdou i to, že odhliadnuc od týchto príležitostných poblúdení, ktoré mali krátkodobý cieľ, alebo boli dielom jedného človeka, Francúzsko sa nikdy nedomáhalo hegemonie ako svojej výsady a svojho práva vyplývajúceho z rasy a daného od prírody, a teda nepremľateľného, na ktoré si môže uplatňovať nárok, len čo sa naskytnú vhodné okolnosti.

Práve takéto klamlivé presvedčenie, myšlienka takéhoto práva, viera o predurčenosti na vopred stanovené poslanie, pocit nadradenosti nad ostatnými národmi viedli Nemecko k nedávnym katastrofám.

Koncom XIX. storočia sa začala šíriť mystika, ktorej stopy nachádzame sporadicky už v stredoveku. Presnejšie ju však sformovali a usporiadali do systému viacerí filozofi – Nietzsche z Nemecka, francúzsky filozof Gobinau a Houston Steward Chamberlain z Anglicka. Dalo by sa povedať, že táto doktrína, ktorá propagovala germánsku nadradenosť a vyzývala ovládnuť národy, dostala európske požehnanie. Bohužiaľ, zažili sme skúsenosť s „Führertum“.

Podstata nemeckého problému je takáto: chce byť Nemecko mierovým partnerom, alebo bude stále predstavovať viac-menej skrytú hrozbu? Nezapočujeme znovu, že jedi-

ne Nemecko je schopné nastoliť poriadok na našom zmätanom kontinente?

Mohli by ste namietat', že Francúzsko nie je možno tým najkvalifikovanejším radcom. Zdá sa, že je to pravda: Francúzsko nie vždy bolo príkladom mierového ducha. Jeho vlastné zjednotenie sa nezaobišlo bez bolesti a krvavých výbojov. Samozrejme, že viedlo i obranné vojny, pripomeňme si len storočnú vojnu, obranu Burgundska, Provensálska, severného Španielska a južného Francúzska pred Nemeckom. Ale treba priznať, že Francúzsko bolo zmietané i dynastickými ambíciami, hľadaním takzvaných prirodzených a strategických hraníc, a niekedy aj ideologickými vojnami. Belgicko si určite pamätá následky víťazstva pri meste Valmy¹.

Nemecká otázka bola po druhej svetovej vojne pre každého Francúza, zodpovedného určitým spôsobom za budúcnosť svojej krajiny, najpálčivejším problémom, pretože sa týkala nielen bezpečnosti Francúzska, ale i svetového mieru.

Dotýkam sa tejto témy nie v duchu niekoho, kto píše svoje pamäti za cieľom ospravedlňovať seba samého a obviňovať druhého. Chcel by som len poskytnúť úprimné svedectvo, bez toho, aby som sa zaoberal osobnou obhajobou. Môj názor je nestranný do takej miery, do akej môže byť nestranný názor človeka, ktorý bol úzko zviazaný s udalosťami, a to v čase, ktorý sme si zvykli označovať ako medzník dejín.

¹ 20. septembra 1792 tu Francúzi porazili Prusov. Toto nečakané víťazstvo veľmi posililo zúfalý národ (poznámka prekladateľa).

Podávam svedectvo toho, čo som videl, čo som sám zažil, a toho, čo ovplyvnilo rozhodujúcim spôsobom moje konanie. A v tomto bode naráža moja úloha na ťažkosti: riskujem, že napriek úsiliu vyhnúť sa zaujatosti a predsudkom, uvalím na seba podozrenie, a moje úvahy sa budú zdať nesprávne, pretože sa dotýkajú partnera a spoločného diela.

Gestapo sa ma počas jedného z výsluchov v septembri 1940 veľmi naliehavo pýtalo a podozrievalo ma zo vzťahov s Konradom Adenauerom, ktoré som vraj s ním udržiaval pred Hitlerovým nástupom k moci, keď bol starostom v Kolíne nad Rýnom. V júli 1932 som sa zúčastnil na kongrese usporiadanom v porýnskom hlavnom meste. Predstaviteľa tohto veľkého mesta som však na ňom nestretol. V republikánskom Nemecku bol vtedy známy ako jeden z najvýznamnejších špecialistov na mestské záležitosti. V skutočnosti som ho videl prvýkrát až v auguste 1949 počas inšpekčnej cesty v Porýní, ktorú som vykonával vo funkcii ministra zahraničných vecí.

Bolo to tesne predtým, ako mala vstúpiť do platnosti nová federálna ústava a Adenauer bol jedným z kandidátov na kancelára. Na krátkom stretnutí sme hovorili o návrhu palatino-porýnskeho guvernéra v Koblenze v jeho rezidencii. Týmto vysokým funkcionárom bol pán Hittier de Boislamber, budúci poslanec RPF¹. Konverzácia nemala oficiálny charakter, bola zbavená príslušných opatrení a protokolárnych prekážok. Pre mňa bola o to cennejšia. Osobitne si spomínam, že okrem iných tém môj spoločník vyslovil myšlienku vytvorenia

¹ Skratka politickej strany Ressementement du peuple français – Združenie francúzskeho ľudu (poznámka prekladateľa).

nepretržitého ekonomického puta medzi Francúzskom a Nemeckom, napríklad formou spoločnej elektrickej siete, ktorá by spájala Sársko a Lotrinsko. O šesť mesiacov neskôr Francúzsko predložilo návrh Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, ktoré svojimi geografickými podmienkami a najmä originalitou svojej štruktúry, značne presiahlo rámec bilaterálnej francúzsko-nemeckej dohody.

Medzičasom kancelár Adenauer po voľbách navrhol vytvorenie ekonomickej únie medzi dvoma susediacimi krajinami. Tento projekt však uviazol, takisto ako i plán colnej únie medzi Francúzskom a Talianskom dohodnutý v roku 1947. Dnes sa tieto myšlienky zhmotnili v Spoločnom trhu šiestich krajín, ktoré majú 160 miliónov obyvateľov.

Tu môžeme zaznamenať vývoj myslenia, ktoré sa formuje podľa danej klímy a v súčinnosti s príležitosťami, ktoré sa naskytnú.

V dejinách budeme určite hovoriť o ére Adenauera, tak ako hovoríme o ére Bismarcka alebo o Weimare. Nemyslím si, že ide len o jednoduchú epizódu; meno Adenauer znamená organickú obnovu nemeckej politiky; politiky, ktorá má hlboké základy v najvzácnejších tradíciách a zároveň i v nových koncepciách, ktoré ďaleko presahujú národný charakter. Som pevne presvedčený, že určite v jej podstatných bodoch budú pokračovať kancelárovi nástupníci, nech už budú akýkoľvek.

V Nemecku sú zastúpené všetky druhy komplexov, ale v súčasnosti dominuje najmä komplex kooperácie, teda pres-

nejšie európskej kooperácie. Túto skutočnosť som ja sám mohol skonštatovať na mnohých diskusiách v univerzitnom prostredí, medzi syndikátmi a inde. Som presvedčený, že ak táto myšlienka zvíťazí, aj tí čo jej nie sú v Nemecku naklonení, ju nakoniec disciplinovane prijmú, i keď to predpokladá zrieknutie sa možnosti opätovného získania východných častí krajiny.

Nemôžeme sa však kvôli psychologickým dôvodom domnievať, že nemecká vláda sa formálne a definitívnym spôsobom zriekne svojich východných častí. Francúzsko po frankfurtskej dohode, ktorú muselo podpísať, nikdy morálne neprijalo odtrhnutie Alsaska a Lotrinska, hoci nemalo v úmysle vyvolať vojnu, aby ich získalo späť. Ale živili sme v sebe nádej, že nám budú raz navrátené. Východné územie im však nebolo odňaté zmluvou, ktorú by oni sami boli podpísali. To, čo môžeme, ba priam musíme vyžadovať, je, aby sa zriekli násilí pri snahe o navrátenie územia. Kancelár Adenauer to vyhlásil veľmi jasne. Napriek tomu, že po podpise frankfurtskej dohody bola socha v Štrasburgu zahalená do smútku, predsa nasledovalo štyridsať rokov mieru a ani sa nám nesnívalo vyvolať vojnu, aby sme zmenili situáciu. Z pohľadu nemeckej vlády nie je teda proti logike podporovať vo východonemeckých utečencoch nádej, že sa jedného dňa budú môcť vrátiť späť, a zároveň sa zaviazat, že nebude vojna o navrátenie tohto územia.

Samozrejme, že Nemci si želajú zjednotenie svojej krajiny. Myslím si, že táto právoplatná túžba neohrozuje mier. Je isté, že existujú politici, ktorí si myslia, že aj mierové zjednotenie je pre Francúzsko nebezpečné, pretože ohrozí jeho postavenie v Spoločenstve.

Opätovné zjednotenie Nemecka by predpokladalo úpravu európskych spoločenstiev, najmä Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, ktoré by zahŕňalo, a to i v prípade absencie Sliezka, veľké množstvo baní a metalurgického priemyslu vo východnej zóne. Môžeme si však byť istí, že nebudeme postavení proti našej vôli pred hotovú vec. Budeme schopní zachovať si naše záujmy, pretože opätovné zjednotenie sa nemôže uskutočniť bez súhlasu Francúzska.

Nebezpečenstvo nacizmu a takisto i samotného militarizmu už nie je také veľké ako v minulosti. Zrútenie Nemecka bolo názornou ukážkou chýb tohto režimu, a to i v očiach mladých, ktorých kedysi lákalo. Myslím si, že v súčasnosti sa nemusíme obávať novej vlny nacionalizmu v takej podobe, ako sme ho poznali za čias Hitlerovho vzostupu. Budúcnosť demokracie sa dá predvídať len veľmi ťažko, a tým menej v krajine, ktorá ju doteraz len veľmi málo praktizovala. Bude závisieť od výsledkov, ktoré dosiahnu demokratické vlády. Nesmieme ich znechutiť, ale zároveň nesmieme poškodiť náš ideál mieru a bezpečnosti.

Boli časy, keď si Nemec nárokoval na hegemoniu a nadvládu, pretože bol nasiaknutý vrodenu myšlienkou nadradenosti. Bolo to vždy v čase, keď žil v ovzduší a v atmosfére vytvorenej jeho úspechmi, ktorú udržiavali jeho vládcovia. Nemec má zmysel pre disciplínu a pre poslušnosť. Keď ho podnieti a nadmieru uchváti oficiálny príkaz, vtedy spraví maximum v tomto smere. Dokáže sa prispôbiť tomuto duchu aj vtedy, ak sa príkaz týka lepšieho porozumenia medzi ľuďmi a dôstojnej spolupráce. Nie je sám osebe agresívny, náchylný na nadvládu, ani neopovrhne ostatnými. Nemec je

schopný uznať hodnoty druhého a cítiť dokonca určitý druh obdivu k cudzincovi. Je veľmi citlivý na pozornosť, ktorá sa mu preukazuje a chce byť prizvaný napríklad do výskumu, spoločného úsilia, medzinárodnej spolupráce v oblasti vedy, kultúry a techniky. V kontakte s ním treba využívať túto vlastnosť. Veľký pokrok zaznamenali i vzťahy v oblasti kultúry, ktoré sa postupne rozvíjajú medzi Francúzskom a Nemeckom, medzi študentmi, profesormi, vedcami, syndikátmi,... atď. Táto myšlienka je neobyčajne populárna, čo dokazuje, že nemecký duch nie je ani pyšný, ani ovládaný predsudkami a hnevom.

Nie je, ale môže byť. Nie je to tak dávno, keď Nemecko bolo opojené svojím rýchlym vzostupom, doktrínami Gobinea¹ a Josepha Chamberlaina², víťazstvom, ktoré nikdy nezačúvalo definitívnu porážku.

Je zrejmé, že nikdy nemôžeme zaručiť budúci vývoj myslenia v akejkoľvek krajine. Závisí to od nepredvídateľných okolností, ktoré sa môžu zvrhnúť na pokúšenie.

¹ Gróf Joseph Arthur Gobineau (1816 – 1882), francúzsky spisovateľ a diplomat. Jeho esej o čistej germánskej rase (*Essai sur l'inégalité des races humaines*) inšpirovala pangermanistov a nacistov (poznámka prekladateľa).

² Joseph Chamberlain (1836 – 1814), britský politik, zástanca imperializmu a protekcionizmu (poznámka prekladateľa).

Pravdepodobne vždy pretrvajú rozpory národného charakteru. Záujmy Porúria nebudú nikdy totožné so záujmami lotrinskej priemyselnej oblasti. Francúzsky poľnohospodár pracuje v iných klimatických a pracovných podmienkach ako taliansky vinohradník. Daňová a sociálna legislatíva každej krajiny sa musí odlišovať aspoň v detailoch, čo sa premietne i na cenu produktov. Spôsobuje to chýlostivé problémy v udržiavaní rovnováhy v otázke povinností. To, čo barbarsky nazývame konkurenčným bojom medzi výrobou v jednotlivých krajinách viac-menej zvýhodnených svojím prírodným bohatstvom, geografickou polohou, demografickou situáciou a povahou politického zriadenia, sa takto stáva schopné mnohých variácií. Ak chceme obmedziť riziko v skúške nového konkurenčného boja, potrebujeme ochranné klauzuly. Aby sa každá krajina mohla slobodne konfrontovať s ostatnými, treba zrovnoprávniť a zharmonizovať legislatívu, podmienky výroby, objem platov a povinností. Každé životaschopné spoločenstvo vyžaduje, aby sa zmiernili, prípadne úplne odstránili, odchýlky v postavení, aby priemysel alebo výroba, ktorá už nie je pod ochranou starého protekcionizmu, nebola úplne rozdrvená.

Musíme si priznať, že zjednotenie Európy je obrovským a namáhavým dielom, ktoré sa doteraz ešte nikto nepokúsil zrealizovať. Vyžaduje si diametrálnu zmenu vo vzťahoch medzi jednotlivými štátmi, osobitne medzi Francúzskom a Nemeckom. Začíname ho spoločne, na úplne rovnocennom základe, vo vzájomnej úcte a dôvere, zanechávajúc za sebou do krajnosti vystupňovanú bolesť a nenávisť, ktorú zakúsila naša generácia.

Tento nový smer bol základom Deklarácie z 9. mája 1950. Z politického pohľadu muselo Francúzsko, pretože sa to týkalo najmä Francúzska, prekonať svoje bolestivé spomienky. Jemu prináležalo vyvinúť iniciatívu a prejavíť svojmu susedovi vôľu dôverovať mu, nie platonickou a podmienenou deklaráciou, ale konkrétnou ponukou nepretržitej spolupráce, a to v životne dôležitej oblasti. Povedané inými slovami, Francúzsko ponúklo Nemecku rovnocennú dohodu. Usilovalo sa nájsť putá multilaterálneho spoločenstva s trvácnymi zárukami, ktoré by nikdy nemohlo nájsť v nanútenom riešení a v podriadenosti. Tradičnú rivalitu a nedôveru nahradí solidarita záujmov, v ktorej sa rozplynú príčiny zdanlivo nezahojiteľných protirečení.

V roku 1945 sme boli v pokušení vykročiť cestou nátlaku: Nemecko nemalo vládu a bolo úplne vysilené zo zrútenia inštitúcií a kádrov. Nemohli sme, alebo nemali sme za takýchto podmienok uchopiť príležitosť a vytvoriť nové Nemecko s takou štruktúrou, ktorá by nás ochránila pred znovunastolením nadmernej a hrozivej moci? Nezabúdajme však, že násilne nanútené konštitúcie a od nepriateľa dovezené inštitúcie nemajú nikde šancu na prežitie.

Navrhli sme rozdrobenie Nemecka so zákazom opätovne vytvoriť ríšu alebo akúkoľvek centrálnu autoritu s tým, že každý z takto oklieštených štátov by bol priamo a bez sprostredkovateľa pripojený k Európskemu spoločenstvu. Už som pripomenul neúspech opatrení, o ktoré sme sa pokúsili v rokoch 1871 a 1919. Politika násilia, ktorú aplikovali víťazi, prináša len krehké a klamlivé riešenia a vytvára nové konflikty. Takisto i mier založený len na jednoduchých vzájomných ústupkoch dlho neodolá novému náporu sily medzi

zmluvnými stranami. Pokiaľ bude miesto na odplatu, dovtedy sa môže pred nami vynoriť nebezpečenstvo vojny. Predpisy, vypracované len medzi víťazmi a porazenými, môžu dočasne zmierniť územné požiadavky alebo boj o prestíž. To však nestačí na nastolenie pevného mieru.

V minulosti sme sa niekedy pokúsili stabilizovať politickú situáciu v niektorých oblastiach Európy prostredníctvom multilaterálnych zmlúv o mieri. Holandsko v roku 1815, balkánske krajiny, keď boli počas XIX. storočia objektom európskych výbojov, pokusy o zmierenie nástupníckych krajín bývalej rakúsko-uhorskej monarchie. Nasledovalo sklamanie za sklamaním, pretože sme zabudli dať týmto pseudodohodám, okrem viac-menej umelého právnického štatútu, aj nový cieľ a novú nádej, schopnú zabudnúť na staré hádky. Takéto konštatovanie nás tentokrát priviedlo k tomu, aby sme hľadali spoločnú dohodu a mier, ktorý by nebol len likvidáciou vojny, ale budovaním budúcnosti.

Keď sme po vojne položili prvé základy európskej politiky, všetci tí, ktorí mali na tom účasť, boli presvedčení, že porozumenie a spolupráca medzi Francúzskom a Nemeckom je základným problémom Európy a bez Nemecka, tak ako i bez Francúzska, nie je možné budovať Európu.

Nemecko nikdy nebolo také nebezpečné, ako keď sa izolovalo, spoliehajúc sa na svoje vlastné sily a kvality, ktoré sú bezpochyby veľké; ako keď ho omámila v určitom zmysle jeho vlastná nadradenosť, a to najmä vtedy, keď ostatní zlyhávali. Na druhej strane Nemecko má väčší zmysel pre spoločenstvo ako hocikto iný a v zjednotenej Európe sa bude môcť naplno uplatniť.

V

Anglicko pristúpi
na európsku integráciu
len pod tlakom okolností

Ťažkosti, s ktorými sa stretáva myšlienka európskej integrácie, sú predovšetkým psychologického charakteru. Podstatou je zrieknutie sa suverénnej moci v prospech spoločnej autority. Európske krajiny však počas dlhých storočí bojovali a viedli krvavé vojny, aby dosiahli svoju nezávislosť a vnútornú jednotu, čo v podstate znamená to isté. A teda nie bez ľútosti a strachu sa vzdávajú tejto čiastočky autonómie, pretože sa im zdá, že popierajú ideál a slávu minulosti.

Na upokojenie sa často spomína príklad Spojených štátov amerických, kde 48 suverénnych štátov ešte predtým, ako bolo vymyslené slovo integrácia, obdivuhodne dosiahlo zjednotenie do jedného federálneho štátu. Situácia nebola rovnaká a tento príklad nie je presvedčivý. Tieto štáty nemali za sebou dlhé roky nezávislosti. Práve sa oslobodili niekoľko-ročnou vojnou spod koloniálneho režimu a hľadali spôsob, akým by mohli dosiahnuť v budúcnosti spolužitie, hoci to nešlo ľahko a hneď. Americká ústava, výnimočné dielo vypracované na základoch zrodených v mysli Washingtona, Jeffersona, Hamiltona v súlade s duchom ich čias, sa stala spoločným domom len po dlhom váhaní a mnohých sporoch.

Napriek tomu mohla byť skoncipovaná a aplikovaná len v slobodnej krajine, zbavenej akýchkoľvek prekážajúcich pozostatkov minulosti. Amerika bola novou krajinou, ktorá si ustanovila inštitúcie podľa svojho výberu. Nebola nútená nahradiť staré inštitúcie a hľadať dohodu s inými krajinami.

Pozrime naopak na vývoj v krajinách starej Európy: nechcem uvádzať ako obzvlášť reprezentatívny príklad európskeho myslenia ostrovné Anglicko, kozmopolitné, tradičné, inštinktívne podozrievavé voči každej ideologickej zmene a zároveň také pružné v prispôsobovaní svojich inštitúcií novým podmienkam, a také dôvtipné v interpretácii nepísaných zvykov. Anglicko pociťuje neprekonateľné predsudky voči presným a neohybným textom, v ktorých sa s rozkošou vyžívajú právnici na kontinente, a takisto je principiálne a za každých okolností nepriateľské voči každej integrácii v takom zmysle, ako ju chápeme my a voči akejkolvek federálnej štruktúre. Commonwealth, ktorý si Anglicko chráni ako zrenicu oka, prevyšuje akúkoľvek pomysliteľnú medzinárodnú organizáciu a predstavuje životaschopné a efektívne usporiadanie napriek tomu, že nie je konfederáciou. Preto sa európskej integrácii možno dostane z jeho strany láskavé požehnanie, ale len tlak okolností by mohol Anglicko prinútiť, aby sa pripojilo k Európskemu spoločenstvu.

Ako vysvetliť stanovisko Anglicka? Stále mám pred očami postavu môjho priateľa Ernesta Bevina, ktorý v tej chvíli hovoril v mene anglickej vlády. Zdalo sa mu, že je nemožné, nemysliteľné, aby pre Angličana, pre anglický parlament, pre anglickú vládu existovala vyššia autorita ako autorita anglického parlamentu. Nijaký argument nemohol otriasť jeho

názorom. Nebol to však určitý druh tvrdohlavosti. Angličan je totiž schopný veľkej empirickej pružnosti, ale z logického úsudku vyplýva, že anglická vláda by nevedela priznať európskej organizácii väčšiu autoritu, akú majú orgány Commonwealthu.

Nie je mysliteľné, aby sa európskym orgánom priznala nadnárodná autorita, keďže ani vnútri Commonwealthu nie je nijaký náznak nadnárodného. Angličan prikladá prvenstvo Commonwealthu nielen z chronologického hľadiska, ale i z citového. Treba pochopiť tento fakt. Možno sme si to dosťatočne neuvedomovali, a preto sme si robili ilúzie, že Anglicko by mohlo pristúpiť hneď. Anglická vláda a anglický parlament nemôže schváliť v nijakej oblasti uznesenia, ktoré by boli prijaté mimo nich a možno proti nim. Angličan je veľmi pripútaný k tomu, čo nazýva „unwritten constitution“. Charta, konštitúcia sa musí dať aplikovať za každých okolností. Preto nemôže byť formulovaná v texte, ktorý by bol neohybny. Naopak vo Francúzsku, v krajine Descarta, všetko musí byť spresnené v textoch a čo nie je v textoch, nemá nijakú hodnotu. To je to, čo odstrašuje anglickú povahu, najmä ak sa má čiastočne vzdať svojej suverenity. Angličan si nevie predstaviť, že by mal byť spútaný záväzkom takéhoto druhu, ktorý by bol zakotvený v texte na obdobie päťdesiatich rokov. V tomto spočíva rozdiel v myslení, v politickej výchove a v národnej tradícii.

Anglicko vie vo všetkom zachovať patričný odstup. Neizoluje sa, ale pozoruje. Nepozná krajinu, ktorá by bola citlivejšia v otázke rešpektovania domova. Každé porušenie, každá netaktnosť a každý zásah do domova sa pokladá za

ohavnosť. Pre Anglicko je budovanie integrácie niečo ako porušenie domova a veľmi závažná netaktnosť.

Francúzsko, či už bolo monarchiou alebo republikou, počas piatich storočí neúnavne budovalo jednotu na pozostatkoch feudálneho režimu až cez prežitky provinciálneho individualizmu. Veľká francúzska revolúcia a cisárstvo upevnili centrálnu suverénnu autoritu vnútri už definitívne skonsolidovaných hraníc. A teraz od Francúzska žiadame, aby sa vrátilo v určitom zmysle do minulosti, dobrovoľne prijalo začlenenie sa do spoločenstva šiestich alebo pätnástich krajín a vystavilo sa tak nepochopeniu alebo egoizmu rozhodujúcej väčšiny. Ja, ktorý som zástanca integrácie, vidím, aký je to ústupok zo strany Francúzska, aká je to obeta pre jeho národnú hrdosť, pre zákonnú ochranu vlastných záujmov a pre jeho najcennejšie tradície.

Nemecko a Taliansko nepoznajú podobné psychologické zábrany. Ich zjednotenie trvá menej ako jedno storočie. Obe krajiny majú dlhoročnú skúsenosť s konfederáciou, to znamená so spoločenstvom viac-menej vzájomne závislých štátov. Je pre nich relatívne ľahké preniesť skúsenosti z minulosti, ktoré im uľahčili funkčnosť takého zriadenia do európskej roviny. Okrem toho pád hitlerizmu a fašizmu očistil krajinu od všetkých predchádzajúcich inštitúcií. Uvoľnila sa cesta novým myšlienkam. Nebola to neočakávaná šanca pre tieto dva národy, keď sme im po ich porážke určili poslanie nielen národného, ale aj európskeho významu s rovnakými právami a bez ponížujúcej diskriminácie? A to všetko ešte predtým, ako Nemecko dosiahlo mierovú zmluvu, ktorá by mu umožnila vstup do Organizácie spojených národov!

Otázka integrácie sa vo Francúzsku odlišuje od susedných krajín; pre odporcov našej politiky je ľahké využívať v našej krajine tento rozdiel v situácii na to, aby podnecovali nepokoj a našu národnú citlivosť. Bude to práve Francúzsko, hovoria, ktoré bude doplácať na túto operáciu.

Môže sa znovu vznietiť hnev. Bolestivé spomienky okupácie môžu prekaziť dobré princípy; rany ešte nie sú úplne zaceľené. Prvou podmienkou nášho zblíženia je spoznávať sa a navzájom sa prijať takí, akí sme, s našimi chybami i dobrými vlastnosťami, s našimi podobnosťami a odlišnosťami, s našimi predsudkami a rutinou.

Bez úprimnosti nie je možná dôvera, a z nedorozumení nemôže vzniknúť súlad.

Duch Európy vzniká z rôznorodosti jej vlastností a úsilií. Jednota základných koncepcií je v súlade s pluralitou tradícií a názorov, so zodpovednosťou osobných rozhodnutí. Súčasná Európa musí byť vybudovaná na základe spolužitia, ktoré nebude len jednoduchým aglomerátom pravidelne súperiacich nepriateľských národov, ale slobodne utvoreným a organizovaným spoločenstvom skutkov.

Boli sme až doteraz na nesprávnej ceste? Výsledok bude závisieť vo veľkej miere od hodnôt ľudí, ktorých máme pred sebou, od stupňa ich úprimnosti, od porozumenia, ktoré sa vytvorí medzi nimi a medzi ich nasledovníkmi. Voľba takéhoto druhu nikdy nie je bez rizika. Len istota predchádzajúcich neúspechov nás presvedčila, že ich máme prijať. Staré metódy zlyhali.

Po mnohých rokoch radikálne protichodnej orientácie, sme nezažili ani popretie, ani sklamanie. Konečne sme mohli priateľsky a cez vzájomnú obeť úplne ukončiť spory, ktoré rozdeľovali Francúzsko a Nemecko. Toto zmierenie, ba táto spolupráca sa ukázala nielen možná, ale dokonca i výhodná aj pre obe krajiny, aj pre celú Európu.

VI

Dlhodobá
ekonomická integrácia
sa nezaobíde
bez politickej integrácie

Prvým štádiom európskej spolupráce po prekonaní nepriateľstva bola Organizácia pre európsku hospodársku spoluprácu (OEHS). Zrodila sa v roku 1948, ako dôsledok Marshallovho plánu (príhovor Marshalla z 5. júna 1947) a prvotným cieľom bolo rozdelenie americkej pomoci, z ktorej mohli ťažiť globálne všetky európske štáty. Veľmi rýchlo sa zmenila na stálu a konštruktívnu organizáciu spoločnej činnosti v ekonomickej oblasti. Jej cieľ bol dvojaký. Najprv mala postupne uvoľniť výmenu medzi krajinami, odstrániť kvantitatívne prekážky vo forme licencií a kontingentov na dovoz a vývoz; tu ešte nebola nastolená otázka colných bariér. OEHS navrhla medzi iným uľahčiť európsku výmenu a ponúkla dômyselný systém kompenzácie medzi silnou menou a slabou menou. Túto úlohu veľmi efektívne plnila počas ťažkých rokov Európska platobná únia¹. Účasť krajín so silnou menou, ako napríklad Švajčiarsko, pomohla rozšíriť objem transakcií tovarov a priniesla zdravú menu do reťazca multilaterálnych obchodov. Bolo to pre každého výhodné, neprinášalo to ani riziká, ani obeť.

¹ Európska platobná únia (EPU) bola založená členskými krajinami OEHS 1. júla 1950 a pretrvala osem rokov.

Táto organizácia nevyužívala nátlak, sankcie a väčšinové hlasovanie. Mohli by sme sa nazdávať, že presvedčanie a dobrá vôľa povedie k nevyhnutnému ozdraveniu. Bohužiaľ, bola to iba rýchlo sklamaná ilúzia.

Na nápravu závažnej ekonomickej nerovnováhy by bolo bývalo potrebné podriaďiť sa disciplíne a kolektívnej autorite. Jednomyselná dobrá vôľa nestačila. Neúspechy a opakované pády prinášali ustavičné porušovanie prijatých záväzkov. Francúzsko a iné krajiny sa cítili prinútené poprieť a čiastočne odvolať aj dočasnú liberalizáciu, ktorú považovali za dohodnutú.

Takéto skúsenosti nás museli doviesť k našej budúcej politike.

OEHS, na rozdiel od Spoločného trhu, sa stavia proti akémukolvek nátlaku a hlása systém slobodnej výmeny. Dôveruje zníženiu alebo úplnému odstráneniu colného práva, tak ako to robila i pri znižovaní kontingentov. Výsledok bude bezpochyby rovnaký. Ak by sme boli uprednostnili systém Spoločného trhu, výsledkom by bol balík garancií a regulačných noriem, ktoré nás chránia pred sklamaním z neviazanej slobody. Praktizujeme to medzi šiestimi krajinami, nie kvôli nejakej forme exkluzivity, ale pretože len tieto krajiny pristúpili na našu koncepciu a akceptovali našu disciplínu. Robíme spoločnú politiku, regulovanú legálne stanoveným štatútom s ochrannými, účinnými a pružnými dodatkami. Ak by sme nechali tam dieru, z ktorej by mohli ťažiť iné krajiny, hrádza by sa už neudržala. Je pre nás možné uzavrieť dohody vymedzené podľa produktov a jednotlivých krajín, ktoré by boli

kompatibilné s našou dohodou šiestich. V rámci takto vymedzenej slobody sme pripravení konfrontovať všetky možnosti, ktoré existujú medzi konzorciom šestky a medzi jedenástimi krajinami združenými v OEHS, buď individuálne, alebo po jednotlivých zónach. Európania združení v spoločenstve šiestich krajín nechcú diskrimináciu ani vzdialenie sa od ostatných. Nechcú však roztrieštiť Spoločný trh v prospech iného, menej silného a menej disciplinovaného združenia. Spoločenstvo dvoch rozdielnych systémov sa v princípe môže zrealizovať po etapách, v rámci provízornej dohody, pričom sa nepoškodí už existujúce vzťahy medzi európskou šestkou.

Cesta k Európe nás priviedla v roku 1950 na križovatku, kde sme si museli zvoliť smer. Najprv nás doviedla k inštitúcii, ktorá si nevyžadovala ťažké rozhodnutie. Bola to Rada Európy. Zahŕňala, tak ako OEHS, široký rámec, pretože takisto nevyžadovala disciplínu a väčšinové rozhodovanie. Zhromaždenie v Štrasburgu zostalo výlučne poradným orgánom. Jeho Rada ministrov mohla rozhodovať len jednoglasne. Toto konštatovanie nijako neznižuje zásluhy Rady Európy. Jej zhromaždenie bolo verejným vyjadrením názorov sedemnástich krajín a bolo predzvesťou dynamických a odvážnych myšlienok. Je však potrebná hĺbková reforma smerom k európskej inštitúcii, ktorá by bola vybavená samourčujúcim mechanizmom, nezávisle od jej konštitučnej formy a od rozsahu jej právomocí.

Ak uložené obmedzenia sklamali tých, ktorí čakali pevnú konštitučnú štruktúru, ostáva ešte určitý druh pravidelných konferencií, laboratórium myšlienok, v ktorom sú združení obzvlášť kompetentní ľudia, s najrozmanitejšími názormi.

Inštitucionálna autorita Rady Európy je uznávaná i napriek tomu, že nemá rozhodovaciu právomoc. Môžu z nej čerpať parlamenty a vlády môžu uskutočňovať prieskum na medzinárodnej platforme. Zostáva však pravdou, že každý čerpá najmä z národnej situácie a z osobných preferencií. Rada Európy nie je ani energetická centrála, ani hnacia sila európskych zámerov. V tomto tvrdení nie je ani výčitka, ani nespravodlivosť. Štrasburg naďalej robí veľkú službu v rámci svojich štatutárnych možností, je to maják, ktorý svieti na európskej ceste.

Až do roku 1950 neexistoval príklad inštitúcie, ktorá by bola nad a mimo národnej zvrchovanosti. Národná zvrchovanosť bola stále považovaná za nedotknuteľnú. Zmluvy v Dunkerque (Francúzsko – Anglicko, 4. marec 1947) a v Bruseli (17. marec 1948, spojenie štátov Beneluxu), boli založené na tej istej myšlienke, takisto ako Severoatlantická aliancia (4. apríl 1949). Bolo potrebné vyjsť zo začarovaného kruhu.

Ťažké bolo uspieť v mierovom období.

Pod tlakom vojnových udalostí sa ľahšie podrobíme kolektívnej autorite, ktorá je silnejšia ako individuálna vôľa. Akým spôsobom však zrealizovať jej prijatie, najmä keď sa dotýka ekonomickej oblasti, a to v čase, keď nehrozí nijaké bezprostredné nebezpečenstvo? Francúzsko sa o to pokúsilo v roku 1950; napriek váhaniu a námietkam, podnieteným rutinou a nedôverou, zvíťazilo.

Uskutočnilo ju cez dve kľúčové priemyselné odvetvia, cez uhlie a oceľ. Bol to pokus ohraničený na dve výroby, ktoré

sú však podstatné pre akúkoľvek ekonomiku a sú dôležité tak pre mierové dielo, ako aj pre zbrojenie. Tieto dve odvetvia boli počas dlhých rokov príčinou čoraz trpkjších diskusií s Nemeckom. Uvažovali sme, že zavedieme obmedzenia v jeho výrobe. Dozor mala vykonávať Medzinárodná autorita Porúria (november 1948). Takýmto spôsobom by sme šli v ústrety neriešiteľným komplikáciám a ustavičným konfliktom.

Naša politika z 9. mája 1950 bola od základov odlišná. Ponúkli sme Nemecku a ostatným zúčastneným krajinám spoločenstvo na 50 rokov bez diskriminácie a bez obmedzenia. Cieľom združených krajín bolo rozšírenie produkcie, spojenie zdrojov, nastolenie jednotných pravidiel, ktoré by garantovali čo najlepší úspech podujatia, pokojné a lojálne súperenie medzi starými rivalmi. Po prvýkrát bola v Európe zavedená medzi iným antitrustová legislatíva a sociálna politika. Kontrolovali ju organizácie, v ktorých boli rovnako zastúpení a vzájomne spolupracovali zástupcovia zamestnancov a zamestnávateľov zo šiestich združených krajín.

Základná myšlienka, ktorá sa na medzinárodnej úrovni prvýkrát postupne zhmotňovala, bola myšlienka nezrušiteľného spoločenstva na čas neurčitý, spoločenstva riadeného stanovami, na dodržiavanie ktorých dohliada nestranný a nezávislý Súdny dvor. Riadenie spoločenstva je zverené Vysokému úradu, ktorý má v rámci stanov rozhodovaciu právomoc, ktorou nedisponuje ani národná, vládna alebo legislatívna autorita. V tomto zmysle môžeme hovoriť o nadnárodnej autorite, ktorú ochraňuje nadnárodná jurisdikcia. Za svoju existenciu vďačí jednotnej voľbe národných zákonodarcov,

ale hneď, ako začala existovať, žije svojím vlastným životom a od toho momentu je nezávislá od národných rozmarov a náhodností.

Nie je to len vykonštruovaný pohľad. Od 10. augusta 1952 je Európske spoločenstvo uhlia a ocele fungujúcou realitou, ktoré sa obhajuje, kliesni si cestu a usiluje sa dať zadosťučinenie všetkým zúčastneným zamestnancom, ako i zamestnávateľom, užívateľom, aj národnej ekonomike. Je dielom všetkých a všetci sa zúčastňujú na jeho pokroku, no i na jeho ťažkostiach, ktoré sa usiluje prekonať. Na rozdiel od parlamentného zhromaždenia funguje pod verejnou kontrolou. Nie je prekvapujúce, že po takýchto úspešných skúsenostiach sme to chceli rozšíriť i na iné oblasti. Tentokrát, na moje veľké poľutovanie, Francúzsko zohralo menej rozhodujúcu úlohu pri vzniku nových spoločenstiev, ktoré sa pridávali ku Európskemu spoločenstvu uhlia a ocele. 30. augusta 1954 Francúzsko odmietlo v parlamente myšlienku Európskeho obranného spoločenstva (EOS). Takýto postoj, ktorý bol v rozpore s jeho doterajšou politikou, už neprisudzoval Francúzsku nepopierateľnú autoritu v otázkach európskych iniciatív. Nahradilo ho Belgicko, kde štafetu prevzal minister zahraničných vecí P. H. Spaak. Po júnovom rozhodnutí na konferencii v Messine, sa rokovania o Spoločnom trhu a o Euratome uskutočnili v Bruseľi. Toto dokazuje, ako vplýva každý neúspech krajiny v zahraničnej oblasti na jej prestíž a ako poškodzuje jej autoritu. A dokazuje i to, ako veľmi je zahraničná politika krajiny podmienená nezhodami vo vnútorných záležitostiach.

Musíme odteraz vyjsť z izolácie a podstúpiť konkurenčný boj, ktorému by sme sa nevedeli vyhnúť; naša ekonomika

musí byť na takej úrovni, aby obstála v skúške, prispôsobila sa novým podmienkam, súťaženiu a mierovej spolupráci. Boj sa nebude odohrávať v znamení vojnovnej bitky, ale v znamení prísnej disciplíny; disciplíny, ktorú prijme a bude uskutočňovať každý národ, ktorý si uvedomuje, že jeho záchrana závisí predovšetkým od neho samotného, od jeho úsilia a obety, ako i od spolupráce s ostatnými krajinami, solidárnymi v tomto nesmiernom spoločnom projekte.

Súčasná Európa a zároveň každá z európskych krajín si musí v určitom zmysle inštinktívne uvedomovať túto vzájomnú závislosť, musí žiť a pracovať v novom ovzduší dôvery a mať vôľu maximálne prispieť do spoločenstva tým, čo je cenné, v súlade so svojím vlastným talentom. Len takto sa Európa, Západ, bude môcť ochrániť pred nepriateľskými koalíciami, ktoré ohrozujú jej civilizáciu.

Pojem federácia je právnickou formuláciou a vyjadrením hlbšieho a ľudskejšieho myslenia bohatého na nové perspektívy. Tu vidíme rýchly, ale logický vývoj myšlienky, ktorá sa postupne rozvíja od vzniku Spoločenstva v roku 1950, v bratskom súžití a presahuje hranice.

Už rímske zmluvy predpokladajú začiatok budovania Euroafriky, ktorá je spoločným dielom dobrých úmyslov a energie vloženéj v prospech slobodného spoločenstva dvoch kontinentov.

Generácii zajtrajška prislúcha v budúcnosti budovať základy diela, ktoré sa postupne upevňuje v ťažko vydobytej dôvere. Po našom tápaní v nacionalizme a stáročnom kolonializ-

me je veľkým počinom už i to, že sme sa odvážili nastúpiť na novú cestu. Máme aspoň pocit, že sme zobrali na seba našu ľudskú zodpovednosť.

Treba však konať rýchlo. Udalosti nám každodenne dokazujú, že nesmieme stratiť ani minútu. Čoraz zjavnejší neúspech Organizácie spojených národov vyžaduje úspech Európy.

Ale ako pokračovať, ako pojať vývoj európskej politiky?

Predovšetkým treba zachovávať literu a ducha rímskych zmlúv s náležitou jemnosťou v danej oblasti, ale zároveň nepierať hlavné ciele a princípy. Rovnakému duchu zmierenia a istoty treba prispôbiť i zónu voľného obchodu. Napriek tomu je našou povinnosťou pozerieť ponad to, čo sme dosiahli, alebo to, čo práve je: treba pripraviť nasledujúce etapy.

Dlhodobá ekonomická integrácia, ktorú práve uskutočňujeme, sa nezaobíde bez minimálnej politickej integrácie. Je to nevyhnutný a logický doplnok. Je potrebné, aby nová Európa mala demokratické základy, aby komisie, výbory a iné orgány boli pod kontrolou verejnej mienky. Takáto kontrola bude efektívna a nebude paralyzovať potrebnú iniciatívu. Európska integrácia sa musí vo všeobecnosti vyhnúť chybám, ktorých sa dopustili národné demokracie, a to najmä nadbytku byrokracie a technokracie. Komplikovanosť a rast počtu pracovných miest nie je zárukou poriadku, ale výsledkom zdvíhania ceny a uprednostňovania. Administratívna nepružnosť je prvým nebezpečenstvom, ktoré hrozí nadnárodným organizáciám.

Na druhej strane je potrebné, aby obyvateľstvo mohlo prostredníctvom vyvolených zástupcov sledovať a pomáhať vo vývoji týmto inštitúciám. Takisto musíme v blízkej budúcnosti naplánovať všeobecné priame voľby členov zhromaždenia, ktoré by malo, v súlade s Chartou spoločenstva, kontrolné a poradné právomoci. Článok 138 mimochodom udeľuje mandát zhromaždeniu na vypracovanie takéhoto volebného projektu, ktorý by mal byť jednotný pre všetky členské štáty. Je isté, že vedomie zjednotenej Európy sa ešte viac posilní, ak sa bude môcť utvrdiť pravidelnými voľbami na európskej úrovni. Volič bude začlenený do jediného volebného spoločenstva a bude sa môcť vysloviť k problémom, ktoré zaujímajú všetky združené územia. Myšlienka si zasluhuje prijatie a neodkladnú realizáciu.

Nasledujúca etapa, ktorá nie je zahrnutá v súčasných zmluvách, bude najdôležitejšia a najťažšia. Bude treba integrovať nielen voličov, ale aj politikov. Rozhodnutia s medzinárodným dosahom sa budú môcť uskutočniť len so spoločným súhlasom všetkých združených štátov.

Treba sa zjednotiť na tomto termíne. Môžeme to chápať tak, že dané krajiny, skôr ako vykonajú jednotlivé rozhodnutia v určitých dôležitých otázkach (Suez, Libanon), budú vzájomne konzultovať. Môžeme ísť v tomto smere ešte ďalej a zorganizovať kolektívnu diplomatickú akciu, ktorá bude predchádzať akémukoľvek individuálnemu konaniu a menovite zakáže vykonanie akéhokoľvek samostatného počinu.

Už toto by bol mimoriadny pokrok. Ale bolo by možné už teraz uzavrieť záväzok, podľa ktorého by sa jednotlivé vlády

a parlamenty podrobili každému rozhodnutiu, ktoré by nebolo prijaté jednohlasne, ale väčšinovým hlasovaním štátov alebo spoločného zhromaždenia? Hovoríme o závažných rozhodnutiach, ktoré sa dotýkajú mieru alebo vojny, to znamená života občanov, nezávislosti národa alebo zachovania jeho územia.

Nemyslím si, že by sme boli zrelí na takéto odovzdanie právomocí, kde väčšinová medzinárodná vôľa prevládne nad národnou, v oblasti, ktorá sa dotýka existencie samotnej krajiny. Akej búrky podozrenia a vášní by sme sa museli obávať!

Napriek tomu sa domnievam, že myšlienka federálnej vlády by implikovala takúto právomoc s väčšinovým systémom rozhodovania, spájajúcu všetky federálne štáty.

Bolo by však neopatrné vydať sa unáhlene na cestu, ktorá by mohla ohroziť národnú suverenitu, a to najmä v dôležitých bodoch. Mohlo by sa nám stať, že by sa zopakoval prípad Európskeho obranného spoločenstva so sklamaniami a s návratom, ktorý ho sprevádzal.

Najistejším obranným prostriedkom pred nebezpečenstvom vojny a otroctva bude naša spoločná súdržnosť vo všetkých ekonomických, politických a vojenských otázkach. Úzka spolupráca, ktorá sa postupne vyvinie vnútri už vzniknutých európskych spoločenstiev, nás povedie k tomu, že budeme všetko hodnotiť z pohľadu spoločnej zodpovednosti a spoločného záujmu. Zvykneme si skúmať problémy nielen z pohľadu vlastného národa. Samozrejme, že nezanedbáme ani národné záujmy, ktoré však nevyhnutne a rovnako rozpoznáme aj zo

spoločného hľadiska. Zlúčime ich s ostatnými, čím sa stanú navzájom závislé. Bude potrebné vzdať sa národného aspektu, začleniť ho do spoločenstva, kde by sa všetko malo nakoniec dopĺňať a opäť spojiť.

Budeme sa musieť naučiť pochopiť stanovisko nášho spoločníka, ktorý vyvinie to isté úsilie smerom k nám.

Zahraničná politika nebude takto hromadením sa proti sebe stojacich protirečení, ale družným zmierením a uhladením odlišností, ktoré existujú, ale o ktorých sa dá bez hnevu diskutovať.

Skúsenosti, ktoré máme so vzťahom medzi Francúzskom a Nemeckom, by nás mali posilniť vo viere a v optimizme.

VII

Zrod, cieľ a budovanie
Európskeho spoločenstva
uhlia a ocele

Som v pokušení odpovedať priateľom, ktorí sa ma niekedy s dobrým úmyslom pýtajú na úlohu, ktorú som zohral ako minister zahraničných vecí pri zrode a príprave zmluvy týkajúcej sa Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, parodujúc výrok maršala Joffreho, týkajúci sa bitky na rieke Marne, že na veliteľovi až tak nezáleží: „Neviem, kto ju vyhral, ale dobre poznám toho, kto by ju prehral.“

Začiatkom roku 1950 sme cítili, že ideme v ústrety kríze dvojakého charakteru: politického a ekonomického.

Politická kríza sa prejavovala v našich vzťahoch so Sovietskym zväzom. Ak by konferencia v Paláci Rose (jún 1949) ukončila berlínsku blokádu, nijaká dohoda by nevyriešila súčasné problémy: Nemecko, Rakúsko, Terst atď.

Čo sa týka Nemecka, nová politika, ktorá sa začala londýnskymi dohodami (jún 1948), bola zameraná na politickú a ekonomickú obnovu a po nej nasledovalo založenie nemeckej federácie v západnej časti územia (september 1949) a petrohradské dohody, priniesla len zväčšujúce sa napätie. Táto

nová politika bola aplikovaná starými metódami: ústupky u neochotných a nedôverčivých víťazov si ťažko vydobyli poníženie porazení, pričom si uvedomovali čoraz väčšími sa vracajúcu silu. Morálna rehabilitácia nešla ruka v ruke s postupnou reštitúciou politických slobôd.

Francúzsko zaujalo obzvlášť vážavý postoj a zvažovalo riziká každého nového ústupu v oblasti práva, ktoré tvorilo určitý druh garancie.

Štatút Porúria a Sárska, ktorý bol unilaterálne stanovený bez Nemecka, vyvolával nepretržité napätie.

Ekonomická kríza: nedostatok uhlia vyžadoval, aby sa uhlie produkované v Nemecku rozdelilo medzi všetkých dovozcov. Takto rozhodli od januára 1948 vzájomne prepojené organizácie bez konzultácie s Nemeckom – Komisia pre uhlie a Ekonomická európska komisia so sídlom v Ženeve, neskôr Organizácia pre európsku hospodársku spoluprácu (OEHS).

Koncom roku 1949, po petrohradských dohodách, sa Nemecko pripojilo k Medzinárodnej najvyššej autorite Porúria, avšak proti svojej vôli, pretože tento úrad, založený v okupačnom režime, rozhodoval najmä v oblasti rozdeľovania uhlia podľa záujmov a ľubovôle víťazov.

Hoci sme si uvedomovali nevyhnutnosť obnoviť nemeckú ekonomiku a postupne jej prinavrátiť nezávislosť, predsa sme Nemecku vnucovali dlhodobé opatrenia: obmedzenie potenciálu výroby najmä v oblasti ocele a ťažkotonážnych lodí, zákaz výroby určitých produktov s vojenským využitím.

Aby sme mohli čeliť tejto situácii, bolo treba zmeniť zmýšľanie a smer našej politiky, nahradiť staré protirečenia lojálnou spoluprácou so spravodlivým rozdelením práv a povinností.

Vzťahy medzi dvoma krajinami sa definitívne ozdravili a oslobodili od novej hrozby nového konfliktu.

Tento prvoradý cieľ sa navyše zhodoval s problémami ekonomického rázu, ktoré presahovali francúzsko-nemecký rámec a dotýkali sa budúcnosti celej Európy.

Náš kontinent trpel nielen tradičnou roztrieštenosťou, spôsobenou historickým vývojom, ale i novým rozdelením medzi Východom a Západom, ktorý vzišiel z poslednej vojny. Západná Európa, tento preľudnený a čoraz väčší industrializovaný polostrov, ktorý sa usiloval nájsť odbyt pre svoje výrobky a zabezpečiť si dostatok devíz na import primárnych surovín, bol stále rozdelený na viac ako dvadsať štátov, ktoré namiesto toho, aby sa dopĺňali a pomáhali si vo vnútroeurópskych výmenách, sa ustavične vystavovali vzájomným nelútostným bojom, ktoré presahovali hranice zdravého rozumu a lojálnosti. A to všetko v čase, keď sa zvyšok sveta združuje do obrovských ekonomických blokov.

Problém spočíval v príprave Európy na jej zjednotenie. Bolo treba postupne odstrániť bariéry, ktoré bránia voľnému pohybu tovarov, racionálne koordinovať produkciu jednotlivých krajín, ich investície a export a zabezpečiť slobodný pohyb ľudí a kapitálu.

Je zjavné, že ekonomické záujmy môžeme dosiahnuť len novou politickou štruktúrou.

Nemyslíme si, že by sme museli začať európskou federáciou. Ale dve kategórie problémov (francúzsko-nemecký a európsky) sa vzájomne dotýkajú a privádzajú nás k hľadaniu konkrétneho riešenia, ktoré by mohlo byť odpoveďou na obe otázky.

Nemôžeme si namýšľať, že by sme mohli hneď začať s paralelným prieskumom vo všetkých sektoroch európskej ekonomiky. Vzhľadom na technické komplikácie a nepripravenosť myslenia, sme nútení postupovať po etapách a robiť výber.

Na tento čiastkový experiment sa nám otvorila práve oblasť uhlia a ocele. Zdalo sa nám, že zahŕňa v sebe všetky predpoklady technického úspechu a bude mať politický i ekonomický účinok. Oblasť, ktorá až do roku 1950 bola objektom nepriateľského súperenia, poskytovala priestor na mierovú a konštruktívnu spoluprácu.

Tieto dve kľúčové priemyselné oblasti mali relatívne malý počet fabrík (asi tisíc vo všetkých šiestich krajinách Spoločenstva), používali rovnakú metódu ťažby a zamestnávali pomerne málo pracovných síl, ktoré boli rovnomerne špecializované. Všetky krajiny mali približne rovnaké vybavenie, i keď na rôznom stupni modernizácie. Na rozdiel od poľnohospodárstva bola táto produkcia nezávislá od klimatických podmienok a od lokálnych tradícií. Zdalo sa, že spolupráca bude možná bez prílišných ťažkostí.

Bolo v záujme výrobcu i konzumenta, aby sprístupnil za najvýhodnejších podmienok a na najširšom trhu tieto dva produkty. Rozšírenie trhu bolo zárukou ekonomického rozvoja a všeobecného zvýšenia životnej úrovne; umožňovalo lepšiu delbu produktov, zjednodušovalo zásobovanie a export, v dôsledku čoho sa zmenšovalo riziko nadmernej produkcie a nezamestnanosti.

Vďaka špecializácii fabrík a rozdeleniu úloh a investícií vnútri rozšíreného trhu bolo možné zracionalizovať výrobu, a to najmä v metódach práce a vo vybavení.

Za týmito perspektívami ekonomického charakteru sme však vytušili okamžité výhody, ktoré by z toho vyplývali pre oblasť politiky.

Uzavrieť trvalé a kontrolované spoločenstvo v oblasti uhlia a ocele znamená v skutočnosti odňať každej takto spojenej krajine možnosť nielen viesť, ale i pripravovať vojnu proti svojim spoločníkom, pretože vojna sa nedá uskutočniť, ak nedisponujeme slobodne s energiou a kovmi, ktoré sú základom každého podujatia takéhoto druhu.

Premyslenú a dobre pripravenú myšlienku bolo treba zrealizovať. Stalo sa tak v rekordnom čase: skôr ako za rok bola zmluva pripravená a podpísaná.

Dovoľte mi pripomenúť výnimočné zásluhy takisto výnimočného muža, môjho priateľa Jeana Monneta. Bol to práve

Jean Monnet, ktorý so svojimi spolupracovníkmi za niekoľko mesiacov, bez vedomia verejnosti a dokonca bez vedomia vlády, nahrubo načrtol myšlienku Spoločenstva uhlia a ocele.

Vieme, že myšlienka vzbudzovala na začiatku, a najmä na začiatku, obavy a dokonca určitý druh nepriateľstva. Keby sme boli bývali použili zvyčajné metódy mnohých predbežných konzultácií, nevyhli by sme sa nekonečným a nespočetným prieťahom.

Ministerstvu zahraničných vecí prislúchalo prevziať na seba riziko politickej zodpovednosti, ako aj patronát a záruku nad danou iniciatívou. Ministerstvo, ktoré bolo viac zamerané na politické otázky, si pre seba vyhradilo zodpovednosť za výber ľudí, za prijatie alebo odmietnutie záverov, za obranu projektu vo vláde a pred parlamentom, ale technický aspekt problémov zvyčajne prenechávalo špecialistom.

Na dvoch zasadnutiach medzi 3. a 9. májom 1950 bol projekt predložený vláde, ktorá vôbec nevedela o tom, čo sa pripravuje. V priebehu piatich dní bola francúzska vláda do projektu zasvätená a prijala ho.

Pred odpálením tejto bomby sme museli vedieť, ako bude prijatá zo strany našich najdôležitejších partnerov. Hlavným partnerom bola pre nás nemecká federálna vláda a bola to práve ona, ktorá nás ešte pred 9. májom uistila o zásadnom súhlase kancelára. Bez tohto súhlasu by sa nič nemohlo uskutočniť. Ostatné vlády, britská, talianska, americká a vlády Beneluxu, boli upovedomené 24 hodín pred oficiálnym vyhlásením.

Prekvapenie bolo všeobecné. Vo Francúzsku, mimo Francúzska a najmä zo strany Francúzska nikto neočakával iniciatívu takéhoto druhu. Uvedomil som si rozsah tohto úžasu (úžas je ešte slabé slovo), keď som 10. mája prišiel do Londýna na už dávnejšie dohovorenú konferenciu. Hneď som pocítil, že projekt vyvolal chlad našich anglických priateľov. Sprevádzal ma Jean Monnet. Spresnili sme nielen tie myšlienky, ktoré boli obsiahnuté v Deklarácii z 9. mája, ale vysvetlili sme aj naše konečné úmysly. Výmena názorov, najskôr ústna, potom písomná, trvala niekoľko týždňov. Veľmi rýchlo sme si uvedomili, že to nie je len nejaká diplomatická „bomba“, ktorá narobí veľa hluku, ale nemá nijakú účinnosť. Tentokrát to bolo závažné. Prijatie bolo rôzne. Niektorí labouristi, vláda bola vtedy zložená z tejto strany, boli nadšení myšlienkou, ktorú sme prezentovali a vyjadrili mi plnú a zásadnú podporu. Toto bola prvá reakcia. Po dlhšej úvahe sa však naši anglickí priatelia domnievali, že je ťažké adaptovať tento projekt na situáciu v ich krajine a na súčasné britské myslenie.

Zo strany Francúzska sme dúfali, že Anglicko sa plne pripojí k nášmu plánu, možno s istými modifikáciami. Aká veľká je priepasť, ktorá nás oddeľuje, sme si uvedomili až v momente, keď sme žiadali o zvolanie konferencie, na ktorej by sa smeli zúčastniť len krajiny, ktoré by dopredu prijali princíp nadnárodnej autority. Požiadavka takéhoto principiálneho záväzku spôsobila rozdelenie našich názorov, hoci sme už začiatkom mája 1950 ponúkli Veľkej Británii pripojenie sa k Spoločenstvu na výlučne zmluvnom základe, bez inštitucionálnej podriadenosti.

Skutočnosť, že Nemecko verejne vyjadrilo svoje pripojenie sa, ako i rozhodnutie Francúzska pokračovať v projekte

aj s týmto jediným partnerom, spôsobili najskôr pristúpenie Talianska, a neskôr krajín Beneluxu, ktoré sme medzičasom podrobne informovali o našich zámeroch a plánoch.

20. júna 1950, to znamená iba šesť týždňov po našej Deklarácii z 9. mája, sa pod vedením Jeana Monneta konala významná konferencia. Boli na nej prítomné delegácie nominované šiestimi vládami. Každá delegácia mohla slobodne vysvetliť a konfrontovať rôzne koncepcie bez toho, aby jej hlavnou úlohou bolo tvrdohlavo obraňovať národné záujmy a aby bola uväznená prísnyimi predpismi. Delegácie boli zhromaždené za jedným stolom a chceli spolupracovať pri tvorbe spoločného diela, budovať spoločne nadnárodný základ, v ktorom by sa stretli a spojili národné záujmy. Individualistickú úzkoprsosť nahradil duch spoločenstva, spolupráce a vzájomného pochopenia. Táto zmena atmosféry bola sama osebe významným pokrokom.

Bola to pravda až do takej miery, že napríklad francúzska vláda nedala svojej delegácii nijaké presnejšie inštrukcie. Ostala s ňou v kontakte, aby jej mohla na požiadanie poskytnúť informácie alebo posudky, ale ináč jej nechávala úplnú slobodu. Delegácia mala právo obrátiť sa na akékoľvek administratívne oddelenie, keď chcela získať štatistiky, právnické alebo technické posudky, ktoré potrebovala pri svojich prácach. Zástupcovia týchto oddelení boli členmi delegácie, najmä činitelia z ministerstva zahraničných vecí, z odboru oceliarskeho a baníctva, z ministerstva financií z odboru vonkajšieho financovania štátnej pokladnice. Neboli tu zastúpení ministri z technických oddelení a do tohto štádia diskusie nezasahovali. Delegácia konzultovala podľa potreby aj s inými oddeleniami a súkromnými osobami.

Vznikol chúlостivý problém: Ako nastoliť a udržiavať vzťahy medzi delegáciou a zástupcami súkromných záujmov? Súkromné záujmy znamenajú zamestnávateľov – vlastníkov rôzneho oceliarskeho priemyslu, znárodnených baní, zamestnancov, konzumentov, distribútorov. Náš plán predpokladal v budúcej štruktúre zastúpenie nielen zamestnancov a zamestnávateľov, ale aj všetkých zainteresovaných. Po prvýkrát sa na medzinárodnej úrovni zohľadnili záujmy spotrebiteľov. Čo sa týka pracovníkov a syndikátov, tí sa bez ťažkostí adaptovali na tento postup a nevyskytli sa nijaké problémy. Konzultovali sme ich už od začiatku, okrem syndikátov zo Všeobecnej pracovnej konfederácie, ktorí po pätnástich dňoch váhania odmietli akúkoľvek pomoc. Všetky nekomunistické syndikáty mali aktívnu účasť na príprave zmluvy. Jednako však nechýbala kritika a výčitky. Asociácie združujúce výrobcov sa ponosovali, že hovorím len o Francúzsku, že delegácia s nimi dostatočne nekonzultovala a boli postavené pred hotovú vec. Nechcem sa zaoberať tým, do akej miery boli tieto kritiky opodstatnené. Bezpochyby tam bol nedostatok určitej väzby; možno rozdielne nálady. Ale musím povedať, že keď sme prácu dokončili, a keď texty boli zachytené v zmluve, nastolila sa lojálna spolupráca zo strany všetkých zainteresovaných.

Francúzsky parlament takisto nebol spokojný. Ako minister zahraničných vecí som bol za to zodpovedný. Povedal by som, že francúzsky parlament chcel byť dennodenne informovaný o vývoji prác. Zostavovať taký dlhý a komplikovaný text a každý deň ho predložiť dvom zhromaždeniam bolo prakticky vylúčené. Parlament váhal s rýchlym rozhodnutím. Moc parlamentnej nerozhodnosti je taká veľká, že každá predčasná intervencia v prípravnom štádiu môže prekaziť chod

prác. Myslel som si teda, že ak chceme uspieť, musíme vziať na seba riziko a neprijemne sa dotknúť niektorých chúlostívých vecí a podráždiť pochopiteľnú netrpezlivosť. Bolo treba dokončiť projekt v čo najkratšom čase. Nesmeli sme si zbytočným váhaním nechať ujsť príležitosť, ktorá by sa určite už nikdy viac nenaskytla.

Z konštitučnej stránky sa nevyskytli nijaké ťažkosti: jedine vláda uzatvára zmluvy a v tomto prípade nešlo ani tak o uzatvorenie zmluvy v pravom zmysle slova, ale o vypracovanie projektu, ktorý by sa následne predložil jednotlivým vládam. Ministri, hovorím to z francúzskeho uhla pohľadu, zasiahli len na konci, keď boli texty dokončené a zhromaždené a vyhradili si právo posudku v otázkach s politickým charakterom.

Prvá Ministerská rada šiestich vlád zasadala v marci 1951, to znamená približne šesť týždňov pred podpísaním zmluvy. Doteraz pracovali pokojne, svedomito a diskrétno len členovia šiestich delegácií, na ulici Martignac, ktorí tak, ako som už povedal, udržiavali kontakt so svojimi vládami. Z francúzskej strany sledovala vývoj textov komisia ministrov, ktorí sa zvlášť zaujímali o túto prácu.

Zmluva bola podpísaná 18. apríla 1951 v Paríži. Ratifikácia bola pomalšia ako jej vypracovanie. Muselo sa k tomu vyjadriť jedenásť zhromaždení (Luxembursko ako jediná krajina má len jedno národné zhromaždenie). Ešte pred ratifikáciou bolo treba vybrať sídlo a členov do rôznych orgánov. V rozpore s tým, čo sme si mysleli, výber ľudí nepredstavoval nijaký problém. Za dvadsať minút sme vymenovali všetkých členov do všetkých orgánov, pretože sme videli väčšinu z nich

pri práci a dôverovali sme vládam, ktoré ich navrhli. Ale výber sídla rozpútal vážne problémy. Až o šiestej hodine ráno, po nočnom, miestami dramatickom zasadaní, provizórne vyhralo tento zápas Luxembursko, ktoré pôvodne vôbec nebolo favoritom. K tomuto rozhodnutiu napomohla i všeobecná únava.

10. augusta 1952, po výmene ratifikácií, Spoločenstvo vstúpilo do platnosti. V ten istý deň akreditovala britská vláda pri Vysokom úrade zvláštneho stáleho veľvyslanca, sprevádzaného asi dvadsaťčlennou delegáciou. Odvtedy niekoľko iných národov nominovalo stálych zástupcov alebo pozorovateľov.

Krajiny nepatriace do Spoločenstva, sa mu chcú bez trčovania priblížiť, nadviazať a udržiavať s ním kontakty, prípadne pripravujú zmluvy a zakladajú združenia, čo nás veľmi teší.

To je prvý konkrétny čin smerujúci k zjednoteniu Európy. Prelom je urobený a osudovo sa bude rozširovať. To bolo naším úmyslom. Neskrývali sme to a verejne sme to vyhlásili 9. mája.

V čase, keď je všetko v pohybe, treba mať odvahu. Najhorším politickým postojom je nerozhodnosť alebo postupné prijímanie protichodných rozhodnutí. Nesmieme byť slabochmi, ktorí sa pri prvých ťažkostiach všetkého vzdajú. Neboli by sme podnikli nič, keby sme nemali vieru v správnosť našich myšlienok. Dnes môžeme s uspokojením konštatovať, že nijaká katastrofa, ktorú nám predpovedali naši

odporcovia, sa neuskutočnila. Bilancia je pozitívna. Nič nenasvedčuje to, že sme sa mýlili, práve naopak. Najzarytejší kritici sa utíšili. V súčasnosti nie je častým javom, že politická iniciatíva takého rozsahu dospeje tak rýchlo k takému výsledku.

VIII

Slúžiť humanistickým ideálom
je povinnosťou, rovnajúcou sa tej,
ktorú nám diktuje
naša vernosť národu

Dosiahli sme už jednu vec: počet tých, ktorí sa cítia byť Európanmi, to znamená zástancami zjednotenej Európy, sa mnohonásobil prinajmenšom v krajinách, kde možno slobodne vyjadrovať svoje názory. Samozrejme, že nie vždy máme spoločný názor na to, ako budovať túto Európu, ani na počet zúčastnených krajín. Môže to byť Európa šiestich, siedmich, pätnástich či osemnástich. Európske iniciatívy sú mnohoraké a niekedy sa prelínajú. Je však isté, že táto otázka je nastolená viac-menej v celej Európe a má svojich priaznivo naklonených zástancov.

Európa sa čoraz väčšiemu počtu Európanov javí ako jediné možné východisko, ako jedno z pevných jadier budúcej politickej štruktúry sveta.

Rím a Byzancia, podkopávané vnútornými rozpormi, zanikli kvôli hlúpych rivalitám. Súčasná Európa, ak ju ešte nezasiahol rovnaký stupeň rozkladu, je ohrozovaná zlom podobného charakteru. Rozdrobenie Európy spomaľuje jej pozdvihnutie; európske národy stoja pred nepriateľskými blokmi oslabené vzájomnými konfliktmi. Nemôžeme sa uspo-

kojiť len s vybudovaním novej „limes romanum“ powyše Rýna a okolo Dunaja. Bola by to len iluzórna a falošná obranná línia. Oddiely atlantickej armády netvoría neprekročiteľnú hradbu, akú v minulosti predstavovali rímske légie v Germánsku. Naša bezpečnosť sa neobmedzuje len na otázku výkonnosti a výzbroje. Nie je to ani zanedbateľné, ale ani rozhodujúce. Najväčšmi závaží súdržnosť ľudí, ktorí sú zoskupení za touto obrannou líniou a schopnosť, s akou vedia spojiť svoju vôľu a koordinovať svoju činnosť.

Európania budú zachránení len vtedy, keď si uvedomia nevyhnutnosť solidarity pred spoločným nebezpečenstvom. Európa už nesmie byť geografickou zbierkou vedľa seba poukladaných štátov, ktoré sa často stavajú proti sebe, ale musí byť spoločenstvom rôznych národov, so spoločným obranným a konštruktívnym úsilím. Nechceme iba dočasnú nápravu, ktorá by mala zažehnať jednorazové nebezpečenstvo, ani zaplátať diery v rúcajúcich sa hradbách. Európa potrebuje lepší život, ktorý môže dosiahnuť úplným zjednotením svojich zdrojov. Musí sa stať činnou entitou, vedomou si svojich rozdielností, a zariadiť sa podľa svojich potrieb a možností, vo svete, ktorý už prestáva byť len beztvorou a zmätenou masou, zobúdzajúcou sa len v prípade občasných konfliktov. Otázka Európy je nezávislá od komunistického alebo ázijského nebezpečenstva, avšak toto nebezpečenstvo jej dáva naliehavý a bezodkladný charakter. Aktuálna úzkosť bude bezprostrednou príčinou európskeho zjednotenia, nie však dôvodom jeho existencie. Podľa náhodných okolností, za ktorých sa sformuje, bude Európa viac alebo menej celistvá. Stane sa tak niekedy? Nikto nevie povedať. To však nie je dôvodom na to, aby sme úsilie o zjednotenie odložili na neskôr. Je lepšie

začať, ako dopredu sa vzdať. Čakanie na dokonalosť je úbohým ospravedlnením nečinnosti.

Čiastočný úspech nemá demonštratívnu hodnotu, je viac ako precedensom, na ktorý sa odvolávame a ktorý nám dodáva odvalu. Je začiatkom, odrazovým mostíkom na ambicióznejšie projekty. Chceme vrátiť ľuďom najmä dôveru v seba samých, aby sa nenechali opantať nebezpečenstvom, spojili prostriedky našej západnej civilizácie, a nie bezhlavo, ale podľa konštruktívneho plánu postavili bariéry proti princípu ničivých výbuchov.

Európa priniesla ľudstvu jeho plný rozkvet. Európe prináleží ukázať nový smer, rozdielny od zotročenia, cez prijatie plurality civilizácií, v ktorých sa bude každý navzájom rešpektovať.

Hlavným mierovým problémom sú vzťahy medzi Východom a Západom, medzi svetom západným a sovietskym. Nie je to súčasný problém par excellence iba svojou skutočnou zložitou, ale preto, že je úzko spojený s ostatnými nedoriešenými problémami: s problémom Nemecka, Rakúska, Balkánu, Stredného a Ďalekého východu. Mimo toho ovláda celú oblasť našich vojenských výdavkov a následne i našu ekonomickú a finančnú situáciu. Môžeme dokázať, že ak sa nám podarí nastoliť trváci modus vivendi so sovietskym režimom, spravíme nielen rozhodujúci krok k mieru, ale priblížime sa aj k podstate všetkých obáv sociálneho a politického pôvodu.

Kvôli našim nezhodám so sovietskym Ruskom je Európa a Nemecko rozdelené na dve polovice, kontinentálna Čína je

postavená mimo Spoločenstva národov, Charta zo San Francisca sa stala nemohúcou. Iniciatíva, ktorú sme vyvinuli a ktorú ešte budeme musieť vyvinúť v rámci organizácie Európy a normalizácie našich vzťahov s Nemeckom a Japonskom, nemôže dospieť k definitívnemu riešeniu, pokiaľ si Rusko neosvojí konštruktívnejší postoj namiesto svojho zvyčajného veta a studenej vojny, ktorú splodilo.

Studená vojna je umením dosiahnuť určité ciele vojny bez samotnej vojny, využiť sily protivníka a udržiavať ho v stálom strachu z vojny, podnecovať vnútorné rozpory a konflikty s tretími krajinami, podkopávať normálnu činnosť medzinárodných inštitúcií určených na udržiavanie mieru. Studená vojna kalkuluje s vyčerpaním, ktoré prináša stále napätie. Slobodné zriadenie sa proti takémuto nervovému vypätiu bráni ťažšie ako totalitné zriadenie, pretože ľudia môžu verejne vyjadriť svoj názor, kým v totalitnom režime otrocky poslúchajú oficiálne príkazy a nevznikajú rozpory s deštruktívnym účinkom.

Studená vojna je nezlučiteľná s úprimnou vôľou budovať mier, ktorý vyžaduje porozumenie a v konečnom dôsledku každé možné uvoľnenie. Zrieknutie sa studenej vojny nesmie byť len jednoduchou zmenou taktiky za účelom propagandy alebo na zmätenie nepriateľa.

Nestačí len verejne vyhlásiť zdanlivý prejav dobrej vôle, prijať alebo špekulatívne navrhnúť vyjednávania a zároveň odmietať všetky nepohodlné podmienky. Je tisíc spôsobov, ako predlžovať diskusie, najmä ak prebiehajú bez dôkladnej prípravy a vyhovárať sa na spleť procedurálne nedostatky.

Je ľahké prenášať zodpovednosť za oneskorenia a komplikácie na iného a následne využívať v prípade neúspechu nové sklamania, ktoré určite vystriedajú rodiacu sa nádej.

Také sú naše riziká. Ale môže sa stať, a v tom je naša šanca, že podrobené národy Sovietskimi budú pociťovať a neodkladne dávať najavo potrebu uvoľnenia a po toľkých rokoch vymysleného nebezpečenstva z útoku sa budú domáhať oddychu. A možno tentokrát prijmú a uznajú, že v spoločnom záujme je nájsť aspoň dočasné zmierenie a orientovať sa viac na obnovu a všeobecné dobro. Možno priznajú potrebu nechať bokom revolučný ideál, ktorý, to nemôžeme poprieť, je základom marxistickej doktríny a ktorý možno uvoľní miesto okamžitým potrebám, až dotedy, kým nejednotnosť medzi spojencami, uvoľnenie ostražitosti a chyby zaťatého kapitalizmu neotvorí revolučnej expanzii lepšie perspektívy. Nechceme vylúčiť ani takúto interpretáciu najnovších udalostí.

V prípade takéhoto kladného predpokladu vynoria sa pred nami základné problémy, ktoré by mal vyriešiť mier. Bude treba nájsť nielen prechodné formulácie, ktoré sa odvolávajú na neskoršie prijatie skutočných pravidiel, ale aj základy jednohlasne akceptovaného štatútu. Je potrebné konkrétne pre Nemecko nájsť riešenie, ktoré by umožnilo jeho zjednotenie cestou slobodných volieb, v súlade s ústavnými princípmi, ktoré mu zaručia nezávislosť suverénneho štátu a slobody demokratickej spoločnosti. Zároveň sa musia ochrániť v budúcnosti ostatné, najmä susedné národy, vrátane Ruska a satelitných krajín, voči akýmkoľvek chýľkam po odplate alebo hegemonii. Toto implikuje jednoduchý spôsob, akým môže zjednotené Nemecko vstúpiť do európskych mierových

organizácií, tak ako to predpokladali a úprimne vyjadrili predstavitelia Západu. Neutrálne Nemecko by naopak bolo nezlučiteľné s hľadaným cieľom; zákaz okamžitého rozhodnutia by v postate znamenal, že možnosť rozhodnúť sa by bola vyhradená na čas, keď bude Nemecko dostatočne silné na to, aby nanútilo svoje rozhodnutia celému svetu.

Nemecký problém je i problémom Európy a môže sa vyriešiť nie návratom starej hry intríg a dohôd, ale vytvorením rozsiahleho spoločenstva dostupného všetkým, ktoré predstavuje záruky ducha mierovej spolupráce nielen vo vzťahoch medzi svojimi solidárnymi členmi, ale i vo vzťahoch s tretími krajinami.

Bez problémov sledujeme cestu, ktorú treba prejsť na dosiahnutie cieľa. Naša úzkosť spočíva v konštatovaní obrovských ťažkostí, ktoré sa pred nami vynárajú a v obave, že sa ocitneme ak nie pred zlovôľou, tak pred nepochopením a neprekonateľnou nedôverou.

Nádej, o ktorú sa opierame, sa zakladá na túžbe po mieri, na túžbe, ktorá sa každý deň jasnejšie utvrdzuje v ľuďoch a nakoniec bude vnútená aj ich vedúcim činiteľom; takisto sa zakladá aj na reálnom, už dosiahnutom pokroku v oblasti spolupráce medzi kedysi nepriateľskými krajinami; na spoločnej vôli nepopustiť v našom úsilí a prijať i čiastočné rozhodnutia v očakávaní, že naša trpezlivosť a lojálnosť nakoniec zvíťazia nad váhaním a odporom.

Otázkou je, či sa dá a do akej miery sa dá zrealizovať svetová komunita. Doteraz sme videli len čiastočnú iniciatívu. Je reálne snívať o univerzálnej organizácii, ktorá by zahŕňala

prakticky všetky krajiny sveta? Musíme úprimne a realisticky hľadiť na veci, nielen vo svetle našich myšlienok, ale i vo svetle skúseností, ktoré máme so Spoločenstvom národov¹ a s Organizáciou spojených národov.

Existencia takéhoto univerzálneho spoločenstva je viac symbolická ako reálna. Putá, ktoré spájajú jednotlivé krajiny, sú často fiktívne s príliš vypuklými rozdielnosťami. Neraz som sa zúčastnil zasadania Organizácie spojených národov. Hovorí sa najmä o zmluvách, ktoré existujú medzi krajinami, čo je dobré, že sa o tom aspoň hovorí. Ak by sme sa však mali obmedziť len na to, čo je spoločné týmto krajinám, nenaplnili by sme ani jedno zasadnutie za rok. Táto organizácia je potrebná a užitočná, ale pod podmienkou, že jej nebudeme pripisovať moc a účinnosť, ktoré jej nepatria. Môže slúžiť ako rámec na rozhodnutia a na sankcie, je však zriedkavé, že by sme sa k nim skutočne dopracovali. Má preventívnu funkciu, ktorá už viackrát zohrala svoju úlohu v lokálnych konfliktoch, avšak hlavný orgán – Bezpečnostná rada –, ktorý by mal slúžiť takýmto účelom, je paralyzovaný právom veta, ktoré je základným nedostatkom jeho štruktúry a ktorého je ťažké sa vzdať: nemôžeme sa slepo podrobiť zákonu väčšiny v zhromaždení viac ako sto takých rozdielnych krajín.

OSN má aj inú užitočnú funkciu, a tou je funkcia vzájomnej pomoci a intervencie v prospech rozvojových krajín. Je veľmi potrebná a už viackrát preukázala cennú službu.

¹ Spoločenstvo národov – medzinárodná organizácia založená v roku 1919 versailskou zmluvou, na podnet Wilsona, prezidenta Spojených štátov amerických – so sídlom v Ženeve. Neskôr ju nahradilo OSN (poznámka prekladateľa).

Ale predovšetkým, a myslím, že toto je podstatné, aby sme neboli v pokušení hanobiť neprávom túto inštitúciu, ale ani zveličovať túto jej prednosť. OSN je nástrojom nadviazania kontaktov, poskytuje možnosť stretávať sa, vymieňať si názory, konfrontovať teórie a uvedomiť si existujúce predsudky. Môže to prispieť nielen k určitému uvoľneniu, ale dokonca pripraviť pôdu na odstránenie bariér a predsudkov. Smutným, ale reálnym faktom však je, že doteraz sa každé konštruktívne mierové úsilie uskutočnilo mimo OSN. Dokazuje to, že autorita univerzálnej organizácie nie je ešte dostatočne silná a ustanovená, aby mohla vyriešiť najťažšie a najchúlostivejšie problémy.

Naozajstné spoločenstvo predpokladá prinajmenšom určité špecifické podobnosti. Krajiny sa nemôžu združiť, ak nemajú niečo spoločné, a predovšetkým musia mať spoločné aspoň minimálne množstvo dôvery. Takisto treba i určité množstvo spoločných záujmov, pretože bez nich by sme dospeli len k jednoduchej koexistencii, a nie k spolupráci. Keď chceme budovať úzke spoločenstvo a porozumieť si, nie je zakázané odlišovať sa do istej miery, ale takisto je potrebné mať i dostatočné množstvo spojitostí a spoločných myšlienok. Slúžiť humanistickým ideálom je povinnosťou, rovnajúcou sa tej, ktorú nám diktuje naša vernosť národu. Takto dospejeme ku koncepcii sveta, kde sa čoraz väčšmi odhalí vízia a hľadanie toho, čo národy spája a je im spoločné a kde sa zmieri to, čo ich odlišuje a rozdeľuje.

Európa sa hľadá, vie, že má vo svojich rukách vlastnú budúcnosť. Nikdy nebola tak blízko pri cieľi. Nech Boh dá, aby si nenechala ujsť osudovú hodinu, poslednú šancu svojej záchrany.

Solidarita vo výrobe, ktorá sa takto nadviaže, dokáže, že akákoľvek vojna medzi Francúzskom a Nemeckom sa stane nielen nemysliteľná, ale i materiálne nemožná. Vytvorením takejto silnej výrobnéj jednotky, otvorenej všetkým krajinám, ktoré budú chcieť mať na nej účasť, a schopnej poskytnúť za rovnakých podmienok každej krajine, ktorú bude zahŕňať základné prvky priemyselnej výroby, sa položia reálne základy ich ekonomického zjednotenia.

Táto výroba bude ponúknutá celému svetu, bez rozdielu a bez diskriminácie, aby sa tak zvýšila životná úroveň a napredovanie mierového diela. Európa bude môcť takto získanými prostriedkami sledovať uskutočnenie jednej z jej základných úloh: rozvoj afrického kontinentu.

Takto dôjde jednoducho a rýchlo k splynutiu záujmov, ktoré sú nevyhnutné na vytvorenie ekonomického spoločenstva a položia sa základy širšieho a hlbšieho spoločenstva medzi krajinami, ktoré boli dlho rozdelené krvavými konfliktmi.

Svetový mier by nemohol byť zachovaný bez tvorivého úsilia, ktoré je úmerné nebezpečiam ohrozujúcich tento mier.

Prínos, ktorým môže organizovaná a živá Európa prispieť k civilizácii, je nevyhnutný na udržanie mierových vzťahov. Francúzsko, ktoré je už viac ako dvadsať rokov bojovníkom za zjednotenie Európy, sleduje základný cieľ – slúžiť mieru. Európa nebola vytvorená a zažili sme vojnu.

Európa sa nevytvorí naraz, ani ako jednoliata stavba: buduje sa konkrétnymi činmi, vytvárajúc najskôr skutočnú

solidaritu. Zhromaždenie národov Európy vyžaduje, aby sa skoncovalo so stáročným nepriateľstvom medzi Francúzskom a Nemeckom: čokoľvek sa podnikne, musí sa dotýkať v prvom rade Francúzska a Nemecka.

Za týmto cieľom navrhuje francúzska vláda zamerať úsilie hoci na obmedzený, ale rozhodujúci bod:

Francúzska vláda navrhuje podriaďť celú francúzsko-nemeckú výrobu uhlia a ocele spoločnému Vysokému úradu, organizácii s otvorenou možnosťou účasti iných európskych krajín.

Spoločná výroba uhlia a ocele okamžite zabezpečí nastolenie spoločných základov ekonomického rozvoja, prvú etapu európskej federácie a zmení tak osud regiónov, ktoré sa dlhé roky venovali len výrobe vojenských zbraní a boli jej ustavičnou obeťou.

Solidarita vo výrobe, ktorá sa takto nadviaže, dokáže, že akákoľvek vojna medzi Francúzskom a Nemeckom sa stane nielen nemysliteľná, ale i materiálne nemožná. Vytvorením takejto silnej výrobnej jednotky, otvorenej všetkým krajinám, ktoré budú chcieť mať na nej účasť, a schopnej poskytnúť za rovnakých podmienok každej krajine, ktorú bude zahŕňať základné prvky priemyselnej výroby, sa položia reálne základy ich ekonomického zjednotenia.

Táto výroba bude ponúknutá celému svetu, bez rozdielu a bez diskriminácie, aby sa tak zvýšila životná úroveň a napredovanie mierového diela. Európa bude môcť takto získať

prostriedkami sledovať uskutočnenie jednej z jej základných úloh: rozvoj afrického kontinentu.

Takto dôjde jednoducho a rýchlo k splynutiu záujmov, ktoré sú nevyhnutné na vytvorenie ekonomického spoločenstva a položia sa základy širšieho a hlbšieho spoločenstva medzi krajinami, ktoré boli dlho rozdeľované krvavými konfliktmi.

Zavedením spoločnej základnej výroby sa vytvorí nová inštitúcia – Vysoký úrad –, ktorého rozhodnutia spoja Francúzsko, Nemecko a tiež krajiny, ktoré sa k nim pripoja. Tento návrh bude prvým konkrétnym základom európskej federácie, nevyhnutnej na udržanie mieru.

Aby sa mohlo pokračovať v uskutočňovaní vytýčených cieľov, francúzska vláda je pripravená začať rokovania na nasledujúcich základoch:

Pridelenou úlohou Vysokého úradu bude zabezpečiť v čo najkratšom čase: modernizáciu výroby a zlepšenie jej kvality, za rovnakých podmienok zabezpečiť dodávky uhlia a ocele na francúzsky a na nemecký trh, ako i na trhy členských krajín, rozvíjať spoločný export do iných krajín a egalizovať zlepšenie životných podmienok pracovnej sily v týchto priemyselných odvetviach.

Na dosiahnutie týchto cieľov treba vzhľadom na rozdielne podmienky, v ktorých sa v súčasnosti nachádza výroba väčšiny členských krajín, dočasne prijať určité opatrenia, ktoré by zahŕňali plán výroby a investícií, zaviesť mechanizmus na

vyrovnanie cien a vytvoriť fondy na podporu konverzie, ktorá by uľahčila racionalizáciu výroby. Vzájomná výmena uhlia a ocele medzi členskými krajinami bude okamžite zbavená ciel a nebude zaťažaná rozličnými dopravnými tarifami. Postupne sa vytvoria podmienky, ktoré spontánne zabezpečia najracionálnejšie rozdelenie výroby s najvyššou úrovňou produktivity.

Na rozdiel od medzinárodného kartelu, ktorý smeruje k prerozdeleniu a k využívaniu národných trhov obmedzujúcimi opatreniami a k udržaniu vysokého zisku, naša navrhovaná organizácia nám zabezpečí fúziu trhu a rozvoj výroby.¹

¹ V pôvodnom texte nasledujú poznámky k rokovaniam, ktoré treba začať so zreteľom na ukončenie zmluvy Spoločenstva.

PRÍLOHA

Úplné znenie

Deklarácie z 9. mája 1950,
ako ju vyhlásil Robert Schuman

Úvodné vyhlásenie

Vážení,

už nejde o prázdne slová, ale o čin, o čin odvážny a konštruktívny. Francúzsko koná a dôsledky jeho konania môžu byť nesmierne.

Dúfame, že budú.

Konalo výlučne v záujme mieru. Aby sme dali mieru naozajstnú šancu, musí najskôr existovať Európa. Uplynulo takmer presne na deň päť rokov od bezpodmienečnej kapitulácie Nemecka a Francúzsko naplňa prvý rozhodujúci akt budovania Európy a prizýva k nemu i Nemecko. Podmienky v Európe sa musia od základu zmeniť. Táto transformácia umožní iné spoločné počiny, ktoré boli až do dnešného dňa neuskutočniteľné. Z toho všetkého sa zrodí Európa, Európa pevne zjednotená a silne spojená. Európa, v ktorej sa zdvihne životná úroveň vďaka spojeniu výroby a rozšíreniu trhu, ktorý spôsobí zníženie cien. Európa, v ktorej Porúrie a Sár-

sko, spoločne s francúzskymi priemyselnými oblasťami budú harmonicky spolupracovať a z ich mierovej práce, sledovanej pozorovateľmi z Organizácie spojených národov, budú ťažiť bez rozdielu všetci Európania, či už z Východu alebo zo Západu, a najmä celé územie Afriky, ktorá očakáva od starého kontinentu svoj rozvoj a prosperitu.

Tu je toto rozhodnutie aj s dôvodmi, ktorými bolo inšpirované.

Deklarácia z 9. mája 1950

Svetový mier by nemohol byť zachovaný bez tvorivého úsilia, ktoré je úmerné nebezpečiam ohrozujúcich tento mier.

Prínos, ktorým môže organizovaná a živá Európa prispieť k civilizácii, je nevyhnutný na udržanie mierových vzťahov. Francúzsko, ktoré je už viac ako dvadsať rokov bojovníkom za zjednotenie Európy, sleduje základný cieľ – slúžiť mieru. Európa nebola vytvorená a zažili sme vojnu.

Európa sa nevytvorí naraz, ani ako jednoliata stavba: buduje sa konkrétnymi činmi, vytvárajúc najskôr skutočnú solidaritu. Zhromaždenie národov Európy vyžaduje, aby sa skoncovalo so stáročným nepriateľstvom medzi Francúzskom a Nemeckom: čokoľvek sa podnikne, musí sa dotýkať v prvom rade Francúzska a Nemecka.

Za týmto cieľom navrhuje francúzska vláda zamerať úsilie hoci na obmedzený, ale rozhodujúci bod:

Francúzska vláda navrhuje podriaďiť celú francúzsko-nemeckú výrobu uhlia a ocele spoločnému Vysokému úradu, organizácii s otvorenou možnosťou účasti iných európskych krajín.

Spoločná výroba uhlia a ocele okamžite zabezpečí nastolenie spoločných základov ekonomického rozvoja, prvú etapu európskej federácie a zmení tak osud regiónov, ktoré sa dlhé roky venovali len výrobe vojenských zbraní, a boli jej ustavičnou obeťou.

Solidarita vo výrobe, ktorá sa takto nadviaže, dokáže, že akákoľvek vojna medzi Francúzskom a Nemeckom sa stane nielen nemysliteľná, ale i materiálne nemožná. Vytvorením takejto silnej výrobnej jednotky, otvorenej všetkým krajinám, ktoré budú chcieť mať na nej účasť, a schopnej poskytnúť za rovnakých podmienok každej krajine, ktorú bude zahŕňať, základné prvky priemyselnej výroby, sa položia reálne základy ich ekonomického zjednotenia.

Táto výroba bude ponúknutá celému svetu, bez rozdielu a bez diskriminácie, aby sa tak zvýšila životná úroveň a napredovanie mierového diela. Európa bude môcť takto získanými prostriedkami sledovať uskutočnenie jednej z jej základných úloh: rozvoj afrického kontinentu.

Takto dôjde jednoducho a rýchlo k splynutiu záujmov, ktoré sú nevyhnutné na vytvorenie ekonomického spoločenstva a položia sa základy širšieho a hlbšieho spoločenstva medzi krajinami, ktoré boli dlho rozdeľované krvavými konfliktmi.

Zavedením spoločnej základnej výroby sa vytvorí nová inštitúcia – Vysoký úrad –, ktorého rozhodnutia spoja Francúzsko, Nemecko a tiež krajiny, ktoré sa k nim pripoja. Tento návrh bude prvým konkrétnym základom európskej federácie, nevyhnutnej na udržanie mieru.

Aby sa mohlo pokračovať v uskutočňovaní vytýčených cieľov, francúzska vláda je pripravená začať rokovania na nasledujúcich základoch:

Pridelenou úlohou Vysokého úradu bude zabezpečiť v čo najkratšom čase: modernizáciu výroby a zlepšenie jej kvality, za rovnakých podmienok zabezpečiť dodávky uhlia a ocele na francúzsky a na nemecký trh, ako i na trhy členských krajín, rozvíjať spoločný export do iných krajín a egalizovať zlepšenie životných podmienok pracovnej sily v týchto priemyselných odvetviach.

Na dosiahnutie týchto cieľov treba vzhľadom na rozdielne podmienky, v ktorých sa v súčasnosti nachádza výroba väčšiny členských krajín, dočasne prijať určité opatrenia, ktoré by zahŕňali plán výroby a investícií, zaviesť mechanizmus na vyrovnanie cien a vytvoriť fondy na podporu konverzie, ktorá by uľahčila racionalizáciu výroby. Vzájomná výmena uhlia a ocele medzi členskými krajinami bude okamžite zbavená ciel a nebude zaťažovaná rozličnými dopravnými tarifikami. Postupne sa vytvoria podmienky, ktoré spontánne zabezpečia najracionálnejšie rozdelenie výroby s najvyššou úrovňou produktivity.

Na rozdiel od medzinárodného kartelu, ktorý smeruje k prerozdeleniu a k využívaniu národných trhov obmedzujúci-

mi opatreniami a k udržaniu vysokého zisku, naša navrhovaná organizácia nám zabezpečí fúziu trhu a rozvoj výroby.

Takto definované základné princípy a záruky budú obsiahnuté v zmluve, ktorú podpíšu a ratifikujú jednotlivé štáty. Rokovania potrebné na spresnenie rozsahu aplikácie zmluvy budú pokračovať za prítomnosti arbitra ustanoveného na základe spoločnej dohody; tento bude poverený dohľadom na to, aby dosiahnuté zmluvy boli v súlade s uvedenými princípmi a v prípade nezmieriteľného rozporu rozhodne o tom, aké riešenie bude prijaté. Spoločný Vysoký úrad, poverený riadením tohto režimu, budú tvoriť nezávislé osoby a budú ich menovať jednotlivé vlády podľa princípu rovnocenného zastúpenia; predseda bude zvolený spoločnou dohodou jednotlivých vlád.

Primerané pravidlá budú poskytovať možnosť odvolania sa proti rozhodnutiam Vysokého úradu. Zástupca Organizácie spojených národov bude akreditovaný pri Vysokom úrade a bude poverený dvakrát ročne podávať verejnú správu Spojeným národom, informujúc, ako táto nová organizácia pracuje najmä v oblasti zachovávanía mierových cieľov.

Inštitúcia Vysokého úradu nebude v nijakom prípade rozhodovať o majetku podnikov. Pri výkone svojej funkcie bude spoločný Vysoký úrad brať do úvahy právomoci, prepožičané Medzinárodnému úradu pre Porúrie a záväzky každého druhu uvalené na Nemecko, pokiaľ tieto záväzky budú zotrvať v platnosti.

Robert Schuman
Minister zahraničných vecí
9. mája 1950, Quai d'Orsay
Salón hodin, Paríž

OBSAH

- 5** Predslov
- 19** Úvod
- 25** I. Rozdrobenosť Európy sa stala nezmyselným prežitkom
- 35** II. Skôr, ako bude Európa vojenskou alianciou alebo ekonomickou jednotkou, musí sa stať kultúrnou komunitou krajín v tom najvznešenejšom zmysle slova
- 45** III. Európa, je všeobecným uskutočňovaním demokracie v kresťanskom zmysle slova
- 59** IV. Bez Nemecka, takisto ako i bez Francúzska, nie je možné budovať Európu

- 75** V. Anglicko pristúpi na európsku integráciu len pod tlakom okolností
- 83** VI. Dlhodobá ekonomická integrácia sa nezaobíde bez politickej integrácie
- 97** VII. Zrod, cieľ a budovanie Európskeho spoločenstva uhlia a ocele
- 111** VIII. Slúžiť humanistickým ideálom je povinnosťou, rovnajúcou sa tej, ktorú nám diktuje naša vernosť národu
- 125** Príloha – Úplné znenie Deklarácie z 9. mája 1950

Túto knihu financovala Nadácia Roberta Schumana.

Robert Schuman Pre Európu

preložené z francúzskeho originálu
Robert Schuman
Pour l'Europe

Preložila Veronika Belošovičová.
Jazyková úprava Eva Sitárová.
Výtvarná koncepcia Miroslav Cipár.
Grafická úprava a tlač
Vydavateľstvo Michala Vaška.
Vydalo Vydavateľstvo Michala Vaška.